

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli tisdagen den 29 april 1930 kl. 2 e. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövändet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 28 februari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 195, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen bifogat förslag till sådant avtal;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med vid propositionen fogat förslag till sådant avtal;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

dels ock besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skola i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget.

Ovannämnda förslag till avtal hava i det följande av utskottet återgivits och därvid betecknats såsom *Kungl. Maj:ts förslag*.

Till utskottet hava jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1:o de likalydande motionerna nr 312 i första kammaren av herr *Reuterskiöld* och nr 503 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergs-torp, i vilka motioner hemställts, »att riksdagen måtte såsom villkor för bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 föreskriva, att i den årliga revisionen av monopolbolaget skola deltaga sex revisorer, valda tre av vardera kammaren på sätt kammaren bestämmer, med samma rätt och plikt som övriga revisorer enligt bolagsordningen»;

2:o) motionen nr 486 i andra kammaren av herr *Vougt* m. fl., i vilken hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, i samband med uppgörandet av nytt avtal mellan staten och Svenska Tobaksmonopolet, måtte utfärdas föreskrifter om den understöds- och ersättningspolitik, som vid avskedanden från bolaget bör tillämpas, med särskilt övervägande, huruvida och i vilken omfattning de arbetare, som sedan ingången av år 1927 avskedats eller som komma att avskedas, böra i anledning av sina mistade utkomstmöjligheter inom yrket beredas förmanligare ersättning än som tidigare tilldelats vid avskedanden under denna tid»;

3:o) motionen nr 498 i andra kammaren av herr *Lithander*, i vilken hemställts, att riksdagen ville dels besluta att allenast i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 195, att utövändet av den staten uteslutande tillkommande rättighet att i riket tillverka tobaksvaror upplåtes åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet under ett år, dels ock besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till 1931 års riksdag, åsyftande sådan ändring i nu gällande ordning, som framginge av motiveringen till motionen;

4:o) motionen nr 499 i andra kammaren av herr *Lithander*, i vilken hemställts, »att riksdagen ville besluta

1) att

a) i förslag till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol i § 11 ett nytt mom. 3 tillkommer så lydande:

Bolaget förbinder sig tillse, att avlönade uppdrag med undantag av revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet icke tilldelas riksdagens ledamöter;

b) i förslag till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol i § 11 ett nytt mom. 4 tillkommer så lydande:

Därest ledamot av riksdagen utses till revisor inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, skall ersättning för den tid revisionen pågår utgå i likhet med vad som per dag utgår till statsrevisor;

2) att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t icke må tilldela ledamot av riksdagen annat avlönat uppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet än revisorsuppdrag»;

5:o) motionen nr 500 i andra kammaren av herr *Lithander*, i vilken hemställts, »att riksdagen ville besluta,

a) att revision av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet skall utses enligt monopolkontrollutredningens förslag sid. 19 i Kungl. Maj:ts proposition nr 195;

b) att arvode till revisor inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet

skall för den tid revisionen pågår utgå i likhet med vad som utgår till statsrevisor»;

6:o motionen nr 501 i andra kammaren av herr *Lithander*, i vilken hemställts, »att riksdagen ville vid eventuellt beslut om bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 uttala, att konkurrens med detaljhandlarna ej bör förekomma från Tobaksmonopolets sida»;

7:o motionen nr 502 i andra kammaren av herr *Lithander*, i vilken hemställts, »att riksdagen på grund av principiella skäl ville vid eventuellt bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 195 besluta, att rätten för styrelseledamöter och suppleanter inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet att fritt eller till nedsatt pris uttaga tobaksvaror skall upphöra»;

8:o motionen nr 505 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Kalmar, i vilken hemställts, »att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 195 måtte besluta:

att utom handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö jämväl Kommerskollegium, Sveriges Industriförbund, Kooperativa förbundet och Sveriges Tobaksindustriarbetareförbund skola äga rätt föreslå personer till innehav av preferensaktier;

att bestämmelse meddelas, vilka närmare angiva den utdelning å stamaktiekapitalet, som må anses skälig, och att i det hänseendet nära anslutning sker till vad som rörande preferensaktiekapitalet fastställts;

att en vinstregleringsfond inrättas, som möjliggör tillämpandet av en lugn prispolitik och konstant utdelning å aktiekapital;

att bestämmelserna så utformas, att, om så befinnes lämpligt, jourhavande revisorn må kunna förordnas till revisionens ordförande; samt

att den i monopolets tjänst anställda personalen må på lämpligt sätt beredas tillfälle framföra sina synpunkter rörande driftens ordnande»; samt

9:o motionen nr 507 i andra kammaren av herr *Ljunggren*, i vilken hemställts, »att riksdagen måtte

1. *besluta* följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer i Kungl. Maj:ts i proposition nr 195 framlagda

Förslag till avtal angående utövändet av statens tobaksmonopol.

§ 10.

För åvägabringande av — — — direktörsrådet.

Rådet består av ordföranden i bolagets styrelse, tillika ordförande i rådet, en ledamot, som styrelsen inom sig utser, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören i bolaget.

Därjämte deltagar i rådets överläggningar men icke i dess beslut den eller de, på vilkas handläggning ärendet ankommer. Rådet sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

Rådet skall dels — — — ifrågasatta åtgärder.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställas *samtliga styrelseledamöter och revisorer*.

Bolaget förbinder sig att bereda revisionens ordförande och jourhavande revisorn tillfälle att närvara vid alla sammanträden med styrelsen och direktörsrådet.

§ 13.

Bolaget må ej självt *eller genom dotterföretag* efter denna dag utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärva aktie eller annan delaktighet i annat företag.

§ 15.

1. Bolaget må — — — medgivande.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till *fem* procents utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av *fem* procent må kunna ske.

II. *besluta* följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer i

Förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet:

§ 6.

Aktiebrevens — — — tillstånd.

Preferensaktiekapitalet skall utgöra högst 17,000,000 kronor.

Alla — — — staten.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst med *fem* procent å preferensaktiebeloppet. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra någon rätt till utdelning.

Upplöses bolaget, skola ägarna av preferensaktier hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av aktiers nominella värde jämte *fem* procents ränta i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

§ 7.

5. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställas *samtliga revisorer*.

§ 9.

— — —
2. Å ordinarie bolagsstämma — — — auktoriserad revisor.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

— — —

III. besluta följande ändrade lydelse av nedan angivna paragrafer i

Förslag till avtal angående preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet:

Sedan staten i avtal med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt bolaget upplåtit rätt att utöva statens tobaksmonopol, i vilket kontrakt bolaget utfäst sig att inlösa nuvarande preferensaktier och inbjuda — — — till teckning av nya preferensaktier i bolaget till ett antal av 10,000 stycken, vardera lydande å 100 kronor, eller tillhoppa 1,000,000 kronor;

har mellan staten, å ena, samt undertecknade — — — såsom preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, å andra sidan, träffats följande avtal:

— — —

§ 2.

Preferensaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga ifrågavarande preferensaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av *fem procents ränta*, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

— — —.»

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionärernas yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Genom proposition den 20 juli 1914, nr 254, förelade Kungl. Maj:t 1914 års senare riksdag förslag om införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. Förslaget grundtanke var, att, sedan staten genom monopollagstiftning bragt tobakstillverkningen i sina händer, utövandet av den monopoliserade tobaksindustrien skulle upplåtas åt ett enskilt, av staten kontrollerat bolag med staten som delägare, vilket bolag skulle hava att till staten redovisa den skatt, som staten ville uttaga ur tobakskonsumtionen. Förslaget vann i huvudsak riksdagens bifall. Den 15 decem-

Utskottet.

Tobaksmonopolets tillkomst och nuvarande organisation.

ber 1914 utfärdade Kungl. Maj:t de av riksdagen antagna, för monopolet grundläggande förordningarna angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket (monopolförordningen; Sv. förf.-saml. nr 436) samt om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket (ersättningsförordningen; Sv. förf.-saml. nr 437), av vilka den förra förordningen trädde i kraft den 1 juni 1915 och den senare den 1 januari 1915 (Sv. förf.-saml. nr 438).

Det svenska tobaksmonopolet är ett partiellt monopol. Det avser enligt monopolförordningens 1 § allenast *tillverkningen* av tobaksvaror, varemot såväl *odlingen* av tobak som *handeln* med tobaksfabrikat äro fria (3 och 5 §§). Som konsekvens av tillverkningsmonopolet tillkommer importen av råtabak med ett obetydligt undantag uteslutande monopolet (2 §). Importen av färdiga tobaksvaror är däremot tillåten — förutom i mindre kvantiteter för resande från utrikes ort — icke blott för monopolet utan ock för envar tobakshandlare (22 §). Sätillvida är friheten för odlingen, handeln och importen begränsad, att vissa av tillverkningsmonopolet föranledda kontrollföreskrifter skola iakttagas. Beskattningen av tobaksvaror är anordnad såsom en kombinerad värde- och styckeskatt, så att i varje tobaksvaras priskurantpris (utförsäljningspris) skatt skall ingå dels med ett belopp, vilket motsvarar vissa procent av priskurantpriset, dels ock med visst, i förhållande till varans myckenhet bestämt belopp (18 §, 22 § 2 mom.). Slutligen innehållas i monopolförordningen åtskilliga ansvarsbestämmelser m. m. (24—37 §§).

Det svenska tobaksmonopolet drives icke av staten själv utan av ett enskilt bolag, åt vilket statens monopolrätt upplåtits. Utövändet av tobaksmonopolet har under hela monopoltiden varit anförtrött åt *Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet*. Stiftelseurkund för detta bolag upprättades den 15 december 1914. Konstituerande bolagsstämma hölls den 23 i samma månad, därvid bolagsordning antogs. Registrering beviljades den 19 januari 1915. På extra bolagsstämma den 26 januari 1915 bemyndigades bolagets styrelse att underteckna kontrakt med staten, varigenom monopolrätten upplåtts till bolaget. Kontraktet är dagtecknat den 12 februari 1915.

Detta kontrakt gällde till utgången av år 1924. Genom tilläggsavtal av den 20 juni 1924 förlängdes kontraktets giltighet för fem år och genom tilläggsavtal den 17 maj 1929 till utgången av år 1930. Enligt dessa båda avtal liksom ock genom tilläggsavtal av den 3 november 1916 och den 31 mars 1926 hava vidtagits vissa ändringar i kontraktet av den 12 februari 1915.

Bolagsordning.

Enligt för Tobaksmonopolet gällande bolagsordning skall bolagets aktiekapital utgöra lägst 17,000,000 kronor och högst 51,000,000 kronor. Aktie skall lyda å 100 kronor. Aktierna skola vara dels preferensaktier, dels stamaktier. Preferensaktie kan ägas endast av svenska staten eller av svensk undersåte och stamaktie endast av svenska staten eller av svensk

undersåte, som därtill erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd. Rätt till teckning av stamaktier, vare sig vid bolagets bildande eller vid ökning av aktiekapitalet, tillkommer endast svenska staten.

Aktiekapitalet uppgår för närvarande till 46,000,000 kronor, därav stamaktiekapital, som helt äges av staten, å 29,000,000 kronor och preferensaktiekapital å 17,000,000 kronor. Av preferensaktiekapitalet äro 12,000,000 kronor placerade i pensionsförsäkringsfonden, medan allenast 5,000,000 kronor äro fördelade på enskilda händer.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig ackumulativ utdelning av 6 procent. Efter det preferensaktierna erhållit 6 procent utdelning, skola å stamaktierna utdelas intill 6 procent. Giver bolagets rörelse utdelningsbar vinst utöver 6 procent å aktiekapitalet, skall den överskjutande vinsten sålunda fördelas, att för varje $\frac{7}{8}$ procent, som härav tillfaller stamaktie, $\frac{1}{8}$ procent skall tillfalla preferensaktie, intill dess varje preferensaktie erhållit tillhoppa 7 procent, var efter återstående vinst fördelas så, att för varje $\frac{9}{10}$ procent å stamaktie $\frac{1}{10}$ procent skall tillfalla preferensaktie.

Efter utgången av år 1924 må aktiekapitalet nedsättas genom preferensaktiernas inlösen till nominella värdet med tillägg av den å aktierna belöpande vinst för sista räkenskapsåret.

Upplöses bolaget, skall innehavare av preferensaktie hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av aktiens nominella värde jämte 6 procent utdelning, i den mån sådan ej guldits.

Tobaksmonopolets styrelse skall bestå av sex eller åtta ledamöter med en suppleant för varje ledamot. Kungl. Maj:t utser halva antalet styrelseledamöter jämte suppleanter, och av dessa ledamöter skall en tillika vara jourhavande direktör. Övriga styrelseledamöter jämte suppleanter väljas av preferensaktieägarna å bolagsstämma. Bland sistnämnda ledamöter skall styrelsen utse bolagets verkställande direktör. Avgående styrelseledamot och suppleant kan återväljas. Ordförande vid styrelsesammanträde skall alltid vara en av de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

Styrelsen är beslutför, när minst två tredjedelar av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna eller deras suppleanter, äro närvarande.

För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skola årligen utses fyra revisorer jämte lika många suppleanter. Kungl. Maj:t utser två revisorer och två suppleanter, medan övriga revisorer och suppleanter utses av preferensaktieägarna.

Vid bolagsstämma röstar envar röstberättigad för fulla antalet aktier, som han äger eller för vilka han har att såsom ombud föra talan. Vid de val, som å bolagsstämma verkställas, av halva antalet styrelseleda-

möter och halva antalet revisorer utövas rösträtt endast för preferensaktieägarna.

Kontrakt med
staten.

Kontrakten mellan staten och monopolbolaget innehålla i huvudsak följande. Staten upplåter till bolaget utövandet av monopolrättigheten med allt vad därtill hörer samt överlåter tillika till bolaget den egendom, som staten förvärvar enligt ersättningsförordningen. För vad staten sålunda upplåter och överlåter har bolaget erlagt likvid med belopp, motsvarande vad staten jämlikt ersättningsförordningen fått utbetala i inlösen, ersättning och understöd m. m. För alla tobaksvaror, som av bolaget försäljas eller eljest utlämnas, så ock för alla tobaksvaror, som av bolaget eller tobakshandlare importeras, skall bolaget till staten erlægga skatt till belopp, motsvarande de vid varje tid å tobaksvaror gällande skattesatser. Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker. Statsverket tillgodoföres skatten sålunda, att bolaget den 10, 20 och näst sista dagen i varje månad till statskontoret inlevererar ett belopp, motsvarande en tredjedel av den skatt å tobaksvaror, som kan beräknas belöpa för samma månad. I samband med den sista skatteleveransen i månaden sker slutlig avräkning mellan staten och bolaget beträffande skatt för nästföregående månads försäljning. För vinnande av största möjliga besparing i omkostnader åligger det bolaget att å alla områden av sin verksamhet anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt ävensom att vid fastställande av tobaksvaras priskurantpris iakttaga, att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag. I fråga om avsättning till fonder gäller, att till reservfonden årligen skola avsättas 10 procent av årsvinsten, intill dess reservfonden uppgår till 10 procent av aktiekapitalet, att till pensionsfond må genom bolagsstämmans beslut avsättning äga rum av vinstmedel, som återstå, sedan till aktieägarna utdelats 6 procent, samt att i övrigt må, sedan utdelning verkställt å preferensaktierna med 7 procent och å stamaktierna med 13 procent, avsättning äga rum till vinstregleringsfond och, efter det vinstregleringsfonden uppgått till 5,000,000 kronor, jämväl till andra fonder.

Instruktioner.

Den 26 februari 1915 utfärdade Kungl. Maj:t dels instruktion för de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i styrelsen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och dels instruktion för de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna för granskning av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets styrelses förvaltning och räkenskaper.

Enligt instruktionen för styrelseledamöterna åligger det dem att i möjligaste mån verka för en ur olika synpunkter rationell skötsel av bolagets angelägenheter, ävensom att tillse bland annat, att vid fastställandet av tobaksvarornas priskurantpris sådana grunder tillämpas, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna, att tillverkningen bedrivs så, att allmänhetens smak och vanor behörigen tillgodoses, att endast med nödig varsamhet och med tagen hänsyn till åter

försäljares berättigade intressen sådana ändringar i försäljningsförhållandena vidtagas, som äro erforderliga för en rationell skötsel av bolagets rörelse, att sådana rabattförmåner lämnas återförsäljare, att, i vad på bolaget beror samt med behörig hänsyn till rådande förhållanden inom tobakshandeln, återförsäljare må äga möjlighet att förvärva skälig inkomst av sin rörelse, samt att i förekommande fall gent emot de hos bolaget anställda arbetarna och övrig personal förfäres med den särskilda hänsyn, som betingas av bolagets ställning såsom ensam arbetsgivare inom tobaksindustrien.

Journalhavande direktören har enligt instruktionen att göra sig noggrant underrättad om bolagets förhållanden samt att med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet, i synnerhet i vad den kan hava inflytande på statens trygghet för att skattebelopp vederbörligen debiteras och inbetalas. I instruktionen meddelas vidare föreskrifter om särskilda åligganden för journalhavande direktören, åsyftande att bereda staten säkerhet för kontraktets fullgörande, m. m.

Ledamot, som finner sig icke kunna biträda beslut, som fattas vid styrelsesammanträde, bör låta till protokollet anteckna sin avvikande mening.

Enligt den för revisorerna utfärdade instruktionen skola dessa hava att göra sig noggrant underrättade om bolagets förhållanden samt med uppmärksamhet följa bolagets verksamhet. Av Kungl. Maj:t utsedd revisor, som i något hänseende finner sig icke kunna instämma i vad i revisionsberättelsen yttras eller hemställes, bör tillkännagiva sin särskilda mening medelst berättelsen vidfogad skrift. Inom en månad efter granskningens avslutande skola de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna till chefen för finansdepartementet ingiva berättelse om granskningen med särskild anmälan, huruvida enligt deras åsikt bolagets förbindelser mot staten blivit vederbörligen uppfyllda, ävensom huruvida genom någon förvaltningsåtgärd eller något beslut statens eller det allmännas intressen trätts för nära. Finner dylik revisor under löpande förvaltningsår eljest anledning till anmärkning förekomma eller åtgärd från statens sida vara erforderlig, skall han likaledes därom ofördröjligen göra anmälan hos chefen för finansdepartementet. De av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna hava att i tur och ordning efter den fördelning, varom de sinsemellan överenskomma, gemensamt med journalhavande direktören i bolaget med ledning av bolagets böcker till riktigheten bestyrka de uträkningar, som skola ligga till grund för bolagets inlevereringar av skatt till staten.

Den för Tobaksmonopolet gällande bolagsordningen liksom ock gällande mellan staten och Tobaksmonopolet slutna avtal äro avtryckta såsom bilagor (1—6) till det vid förevarande proposition fogade statsrådsprotokoll. Instruktionerna för de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och revisorerna åter äro avtryckta såsom bilagor (2 och 3) vid propositionen nr 192 till 1924 års riksdag.

Utredning i
fråga om
Tobaksmono-
polet.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1922, nr 166, hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:t ville rörande statsrevisionens verksamhet och förut-sättningarna för densamma låta verkställa utredning i vissa angivna av-seenden ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föränleda. Med denna hemställan åsyftades bland annat frågan om revision av vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, särskilt Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen och Aktiebolaget Svenska To-baksmonopolet.

Frågan om igångsättande av en utredning i sagda ämne upptogs i stats-råd den 12 november 1926 av chefen för finansdepartementet, som därvid erhöll Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst fem utrednings-män för att inom departementet biträda vid utredning av frågan om lämpligt ordnande av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens och Aktiebola-get Svenska Tobaksmonopolets verksamhet, ävensom i samband därmed stående spörsmål.

De jämlikt detta bemyndigande tillkallade utredningmännen, som be-drevo arbetet under namnet monopolkontrollutredningen, avgåvo den 14 januari 1928 till chefen för finansdepartementet betänkande angående an-ordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Vin- & Spritcentra-lens verksamhet och den 21 november 1928 betänkande i samma ämne be-träffande Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet. Betänkandena hava befordrats till trycket i serien Statens offentliga utredningar (1928: 4 och 27).

Sedan utlåtanden över dessa betänkanden avgivits — vad betänkandet angående Tobaksmonopolet beträffar av styrelsen för monopolbolaget, statskontoret och fullmäktige för pensionsförsäkringfonden¹ — anmäl-des betänkandena i statsråd den 12 januari 1929. Chefen för finansde-partementet bemyndigades därvid att tillkalla en person att inom de-partementet biträda vid fortsatt behandling av frågan om anordnandet av den statliga kontrollen av Spritcentralens och Tobaksmonopolets verksamhet jämte därmed sammanhängande spörsmål. Jämlikt detta bemyndigande tillkallades justitierådet A. Borgström.

Översikt över
de särskilda
förslagen.

I nära anslutning till den av föredragande departementschefen till ovannämnda, vid propositionen fogade statsrådsprotokoll lämnade redo-görelsen för utredningsmännens betänkande angående anordnandet av den statliga kontrollen av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets verk-samhet samt justitierådet Borgströms härom den 22 november 1929 av-givna yttrande, må här lämnas en översikt över innehållet i samma be-tänkande och yttrande ävensom angående departementschefens ställnings-tagande till de särskilda frågorna.

¹ Dessa utlåtanden äro bilagda det vid den föreliggande propositionen fogade statsråds-protokollet (bilaga 7).

Utredningsmännens förslag beträffande monopolföretagets organisation såsom aktiebolag kan sammanfattas sålunda:

Monopolföretagets organisation.

Under hänvisning till att man genom monopolföretagets organisation såsom aktiebolag kunde utnyttja ett enskilt företags fria former och enskilda delägars initiativkraft och förtrogenhet med affärlivet, hava utredningsmännen föreslagit, att aktiebolagsformen skulle bibehållas. Av praktiska skäl vore det lämpligt, att Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet bibehölles såsom monolets utöware. Såsom villkor därför hava utredningsmännen förutsatt, dels att det enskilda vinstintresset i bolaget begränsades utöver vad som för närvarande vore fallet, dels även att sådana ändringar genomfördes i avseende å bolagets organisation, att trygghet vunnes för att denna ur såväl statsfinansiella som affärsrättsliga synpunkter vore väl avpassad för sitt ändamål.

Beträffande Tobaksmonopolets aktiekapital hava utredningsmännen föreslagit, att stamaktiekapitalet å 29,000,000 kronor skulle bibehållas till oförändrat belopp i statens ägo. Efter erinran att av preferensaktiekapitalet å 17,000,000 kronor ett belopp av 12,000,000 kronor ägdes av pensionsförsäkringsfonden, medan återstående 5,000,000 kronor vore fördelade på många olika innehavare, och då enligt utredningsmännens mening anledning icke funnes att bibehålla pensionsförsäkringsfonden vid dess ställning som preferensaktieägare, hava utredningsmännen föreslagit, att fondens preferensaktier skulle inlösas. Samtidigt borde även övriga preferensaktier inlösas. Genom inlösen av hela det nuvarande preferensaktiekapitalet bereddades tillfälle att vid utgivande av nya preferensaktier träffa sådan anordning, att garantier vunnes för ett lämpligt enskilt delägarskap i bolaget. Även underlättades genom en sådan åtgärd genomförandet av en begränsning av den preferensaktieägarna tillkommande vinsten. Nya preferensaktier borde utgivas å 1,000,000 kronor eller, under förutsättning av viss placering av preferensaktierna, 5,000,000 kronor. Utdelningen å preferensaktierna skulle begränsas till fem procent och garanteras av staten. De nya preferensaktierna skulle överlämnas åt enskilda delägare med vissa kvalifikationer. Såsom en möjlighet att erhålla preferensaktieägare med lämpliga kvalifikationer har av utredningsmännen ifrågasatts, att ett antal svenska livförsäkringsbolag skulle inbjudas att förvärva preferensaktierna. Genom avtal mellan staten och preferensaktieägarna skulle överenskommas bland annat följande. Statsverket skulle tillförsäkras rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrade, inlösa samtliga preferensaktier eller det mindre antal därav, Kungl. Maj:t bestämde. Preferensaktieägarna skulle förbinda sig att icke överlåta aktie till annan än statsverket eller den Kungl. Maj:t godkände såsom innehavare. När preferensaktieägare överlät aktie till annan än statsverket skulle han tillförbinda ny innehavare att underkasta sig de förpliktelser, avtalet innehöll.

I likhet med utredningsmännen har *Borgström* ansett praktiska skäl tala för att det nuvarande monopolbolaget bibehölles såsom monolets utöware. Såsom villkor härför hade utredningsmännen bland annat förutsatt, att sådana ändringar genomfördes i avseende å bolagets förvaltnings- och kontrollorganisation, att trygghet vunnes för att denna ur såväl statsfinansiella som affärsrättsliga synpunkter vore väl avpassade

för sitt ändamål. I detta hänseende vore emellertid, enligt vad Borgström framhållit, särskilt att beakta, att man icke borde gå så långt, att därigenom äventyrades de fördelar, man velat vinna genom att utnyttja ett enskilt företags fria former och enskilda delägares initiativkraft. Lika med utredningsmännen har Borgström ansett, att nuvarande preferensaktiekapitalet borde inlösas och nya preferensaktier utsläppas till ett belopp av 1,000,000 kronor. I fråga om anskaffandet av de nya aktieägarna syntes den av utredningsmännen antydda utvägen, aktiernas utbudande till livförsäkringsföretag, icke böra ifrågakomma, åtminstone icke i första hand. Härutinnan har Borgström anslutit sig till ett inom monopolbolagets styrelse reservationsvis framfört förslag, att preferensaktieägarna skulle utses efter förslag av Stockholms handelskammare. Deras antal syntes lämpligen böra bestämmas till minst 10, högst 20. Utseendet syntes böra anförtros åt Kungl. Maj:t, som därvid icke syntes böra vara ovillkorligen bunden inom det framlagda förslaget. Den garanterade utdelningen syntes med hänsyn till vad som anförts om den korta kapitalplaceringstiden böra något höjas till 5½ eller 6 procent, såvida det icke skulle befinnas lämpligt att upptaga den nu gällande bestämmelsen om rätt till utdelning å stamaktierna i Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen.

I avseende å monopolets organisation har jämväl *departementschefen* anslutit sig till den meningen, att tobaksmonopolets utövning bör i fortsättningen bedrivas under aktiebolags form och alltjämt omhänderhavas av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet. Preferensaktiekapitalet har departementschefen ansett böra nedsättas från 17,000,000 till 1,000,000 kronor med företrädesrätt till sex procent utdelning. Såsom utredningsmännen tänkt sig, borde denna utdelning av staten säkerställas i form av gottskrivning av tobaksskattemedel.

Vad beträffar det finansiella genomförandet av preferensaktiekapitalets nedskrivning har departementschefen utgått ifrån, att från pensionsförsäkringsfonden — som innehar preferensaktier till belopp av tolv miljoner kronor — skola tillhandahållas erforderliga medel emot en ränta av fem procent. Departementschefen har vidare förutsatt, att — såsom fullmäktige för pensionsförsäkringsfonden önskat — staten skulle ikläda sig garanti för bolagets sålunda uppkommande skuld till kapital och ränta.

Teckning av de nya preferensaktierna har departementschefen ansett böra förbehållas ett begränsat antal medborgare, minst tjugu, högst fyrtio, vilka utses av Kungl. Maj:t med ledning av förslag, som handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö borde beredas tillfälle att avgiva.

Enligt utredningsmännens förslag skulle staten genom särskilt avtal med preferensaktieägarna tillförsäkra sig rätt att, när staten påford-

rar, inlösa preferensaktiekapitalet eller del därav. Enligt departementschefens mening borde detta förbehåll, vars tillämpning endast i utomordentligt fall kunde antagas inträda, påkalla ett beslut av riksdagen av innebörd att nödiga medel hållas tillgängliga i händelse av avtalets tillämpning på denna punkt. Ett bemyndigande åt riksgäldskontoret i sådant avseende vore tillfyllest.

I detta sammanhang må erinras, att frågan om de sammanslutningar, vilka skola äga avgiva förslag å preferensaktieägare i monopolbolaget, upptagits i motionen II: 505 av herr Magnusson i Kalmar, samt att herr Ljunggren i motiveringen till motionen II: 507 förordat utredningsmännens förslag att livförsäkringsbolagen skulle inbjudas att teckna preferensaktiekapitalet.

Utredningsmännen hava föreslagit att rättigheten att utöva statens tobaksmonopol skulle upplätas för sex år. Till detta förslag har *Borgström* anslutit sig liksom även *departementschefen*. Oktrojtiden.

Frågan om oktrojtiden har jämväl upptagits i den i det föregående omförmälda motionen II: 498 av herr Lithander, till vilken utskottet i detta sammanhang får hänvisa.

Beträffande styrelsen och verkställande direktören innehåller *utredningsmännens* förslag i huvudsak följande: Styrelsen och verkställande direktören.

I fråga om styrelsens sammansättning hava utredningsmännen icke föreslagit annan ändring än att antalet styrelseledamöter skulle fastställas till åtta, medan bolagsordningen för närvarande föreskriver »sex eller åtta», och att antalet suppleanter skulle minskas från åtta till fyra, varav två skulle utses av Kungl. Maj:t och två av preferensaktieägarna. Mandattiden för såväl ledamöter som suppleanter har föreslagits begränsad från tre till två år.

Enligt nuvarande bestämmelser skulle verkställande direktören utses av styrelsen bland de av preferensaktieägarna valda styrelseledamöterna. Utredningsmännen hava föreslagit den ändring, att styrelsen till verkställande direktör skulle kunna utse person utom styrelsen. Instruktion för verkställande direktören borde utfärdas. En dylik instruktion borde dock icke utesluta ett bibehållande av så stor handlingsfrihet för verkställande direktören, att den dagliga förvaltningens affärsmissighet icke äventyrades.

Till styrelsesammanträde skulle kallas samtliga styrelseledamöter och suppleanter. Beslut om avtal, som innefattade åtagande för längre tid än den, för vilken monopolrättigheten upplåtits åt bolaget, skulle med visst undantag beträffande hyresavtal icke vara giltigt med mindre det biträdades av minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna. Till underlättande av en effektiv kontroll har föreslagits, att avskrift av vid styrelsens sammanträden fört protokoll skulle tillställas samtliga revisorer.

Bolagets räkenskaper och styrelsens förvaltningsberättelse skulle se-

nast den 1 mars tillhandahållas revisorerna. I vinst- och förlusträkningen samt i balansräkningen borde olikartade poster av större betydelse icke sammanföras utan redovisas var för sig.

Till vad utredningsmännen anfört beträffande styrelsen och verkställande direktören har *Borgström* i huvudsak anslutit sig. Härutöver har han i fråga om denna del av bolagets organisation anfört:

»Bolagets styrelse har ifrågasatt lämpligheten av att suppleanterna i styrelsen skulle regelbundet bevista styrelsens sammanträden. Emellertid torde det vara av stor betydelse, att suppleanterna genom deltagande i sammanträdena förvärva den kännedom om företaget, som utgör en förutsättning för att de skola kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra en eventuell tjänstgöring såsom ledamöter. För övrigt torde, såsom utredningsmännen erinrat, ett dylikt deltagande utgöra enda skälet för ett bibehållande av suppleantarvodena.

Vidare har styrelsen förklarat sig anse den i kontraktsförslaget upptagna bestämmelsen om viss majoritet bland de kungavalda styrelseledamöterna såsom förutsättning för beslut om avtal, innefattande åtagande för längre tid än den för vilken monopolrätten upplåtits, utan att medföra några bestämda fördelar ägnad att förorsaka vissa angivna praktiska olägenheter. Vad styrelsen härutinnan anfört har icke föranlett mig att föreslå någon förändring i utredningsmännens förslag. Styrelsen synes mig hava överskattat de praktiska olägenheterna, och bestämmelserna torde äga ett visst värde såsom garanti mot allt för betydande inköp och andra engagement vid slutet av kontraktstiden.»

Departementschefen har i likhet med utredningsmännen ansett, att bolagets styrelse borde ovillkorligt utgöras av åtta ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utsåge fyra, däribland ordförande och vice ordförande, samt att suppleanternas antal kunde begränsas till fyra, av vilka två utsåges av Kungl. Maj:t. I fråga om verkställande direktören har departementschefen anslutit sig till utredningsmännens åsikt, att en friare anordning vore önskvärd och att således denne utsåges av styrelsen — ej såsom enligt nu gällande regel bland de å bolagsstämman valda styrelseledamöter utan inom eller utom styrelsen. Departementschefen har jämväl biträtt utredningsmännens ståndpunkt beträffande såväl suppleanternas regelmässiga inkallande till styrelsesammanträde som även kvalificerad anslutning till vissa beslut av de kungavalda styrelseledamöterna.

I motionen II: 499 har herr *Lithander*, på sätt ovan återgivits, föreslagit vissa åtgärder i syfte att ledamöter av riksdagen icke skulle kunna tilldelas andra avlönade uppdrag hos monopolbolaget än revisorsuppdrag.

Jourhavande
direktören.

Utredningsmännen hava föreslagit att jourhavande direktören skulle indragas. Detta förslag har biträfts av såväl *Borgström* som departementschefen.

I anslutning till vad som gäller beträffande Spritcentralen hava *utredningsmännen* föreslagit inrättande av ett direktörsråd, varigenom den år 1926 av Tobaksmonopolets styrelse anordnade inköpsnämnden med vissa jämkningar i organisationen skulle avtalsfästas. Direktörsrådet borde bestå av ordföranden i styrelsen, tillika ordförande i rådet, en annan ledamot, som styrelsen utsåge inom sig, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören. Såsom föredragande i rådet borde fungera de tjänstemän, på vilkas handläggning ärendet ankomme. Avskrifter av direktörsrådets protokoll skulle tillställas samtliga styrelseledamöter och revisorer.

I likhet med utredningsmännen har *Borgström*, i viss motsättning mot bolagets styrelse, ansett, att ett direktörsråd borde inrättas med i huvudsak de arbetsuppgifter utredningsmännen angivit. Där emot har han icke kunnat följa utredningsmännen beträffande direktörsrådets sammansättning. Med hänsyn till de uppgifter, som skulle komma att påvila direktörsrådet, syntes det ligga närmast till hands, att verkställande direktören bleve den ledande mannen inom rådet. Vidare syntes vad styrelsen anfört angående omfattningen av dessa uppgifter föranleda därtill, att det icke borde ovillkorligen föreskrivas, att styrelsens ordförande skulle vara ledamot av rådet. Däremot syntes det, särskilt med hänsyn därtill att till verkställande direktör kunde komma att utses person utom styrelsen, vara oundgängligen nödvändigt, att någon bland styrelsens ledamöter, väl helst en av de av Kungl. Maj:t utsedda, insattes i direktörsrådet. Med hänsyn till den arbetsbörda, som komme att åvila honom och syntes påfordra hans närvaro i bolagets lokaler i allmänhet flera gånger i veckan, syntes arvudet för detta uppdrag icke böra sättas lägre än till 6,000 kronor.

Direktörsrådet borde således bestå av verkställande direktören, en ledamot av bolagets styrelse och ytterligare en person, vilka två sistnämnda skulle utses av bolagets styrelse.

Vid bifall härtill erfordrades icke någon höjning av nu utgående arvudet åt styrelsens ordförande och vice ordförande.

Då direktörsrådets protokoll väl borde anmälas vid följande styrelsesammanträde, syntes onödigt föreskriva, att de skulle tillställas styrelsens ledamöter, och syntes det vara tillräckligt, att jourhavande revisorn erhöle ett exemplar för revisorernas gemensamma räkning.

Jämväl *departementschefen* har ansett förslaget om inrättande av en beredning, kallad direktörsråd, för mera maktpåliggande ärendens handläggning under tiden emellan styrelsens sammanträden ändamålsenligt. I fråga om direktörsrådets sammansättning har departementschefen föreslagit den jämkningen, att självskrivnenhet för styrelsens ordförande bortfaller, och att direktörsrådet skall utgöras av två av styrelsen inom

sig utsedda ledamöter, av vilka åtminstone en kungavald, jämte verkställande direktören. Det torde böra ankomma å styrelsen att utse ordförande och vice ordförande i rådet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

I motionen II:507 har herr Ljunggren upptagit utredningsmännens förslag i fråga om direktörsrådets sammansättning.

Revisionen. Beträffande revisionen hava *utredningsmännen* i huvudsak anført följande.

Vid uppgörande av förslag till ny organisation för revisionen hava för utredningsmännen framstått såsom huvudsynpunkter, dels att i revisionen ökat inflytande borde beredas det allmänna, dels att revisionen borde erhålla en sådan organisation, att den kunde utöva en fortlöpande och ingående granskning av förvaltningen. Revisorernas antal, som nu är fyra, har föreslagits till fem. Av revisorerna skulle Kungl. Maj:t såsom hittills utse två, å vilka skulle vila den fortlöpande kontrollen. Den ene av dessa skulle förordnas till revisionens ordförande och den andre till jourhavande revisor. Av de övriga revisorerna skulle två utses av riksdagens kamrar, inom eller utom riksdagen, och en av bolagets enskilda delägare, vilka för närvarande äga utse två revisorer. För varje revisor skulle finnas en suppleant, utsedd på samma sätt som revisorn. De av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna skulle förordnas för två år i sänder, under det att mandattiden för övriga revisorer har föreslagits till ett år.

En av utredningsmännen har ansett sig av konstitutionella skäl icke kunna biträda förslaget, att riksdagen skulle utse revisorer, och föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle utse fyra revisorer.

Sammanträden med samtliga revisorer skulle hållas minst en gång varje kalenderkvartal, varvid protokoll skulle föras. För revisionens ordförande och jourhavande revisorn borde instruktion utfärdas av Kungl. Maj:t. Nämnda revisorer skulle äga närvara vid alla sammanträden med styrelsen och direktörsrådet.

Utomstående skulle kunna hänvända sig till revisionen rörande förhållanden i förvaltningen, som syntes påkalla uppmärksamhet.

Revisorerna skulle utse siffergranskare och även utfärda instruktion för deras verksamhet.

Med avseende å revisionen har *Borgström* framhållit, att mot utredningsmännens förslag att riksdagens kamrar skulle utse vardera en revisor från skilda håll framställts erinringar av såväl konstitutionell som principiell och praktisk innebörd. *Borgström* har väl ansett, att åt de konstitutionella betänkligheterna icke borde tillmätas allt för stor vikt, men har av andra skäl icke kunnat förorda utredningsmännens förslag. *Borgström* har för sin del föreslagit att, därest så befundes lämpligt, i god tid före oktroyperiodens utgång anordnades en särskild undersökning av bolaget och dess verksamhet, att Kungl. Maj:t skulle utse tre, eventuellt fyra revisorer och lika antal suppleanter för dem, under det att bolaget skulle utse endast en revisor jämte suppleant, att Kungl. Maj:t

skulle utse en bland de kungavalda revisorerna att vara jourhavande revisor och tillika revisionens ordförande, att denne skulle vara av handelskammare auktoriserad revisor, att åt honom skulle anförtros att jämte ytterligare en revisor, som revisorerna utsåge bland de kungavalda, bestyrka de uträkningar, som ligga till grund för bolagets inleverering av skatt till staten, att instruktion för jourhavande revisorn utfärdades av Kungl. Maj:t, att revisorerna skulle utse siffergranskare och utfärda instruktion för dem samt att förslagen om rätt för de kungavalda revisorerna att närvara vid sammanträden med styrelse och råd och om rätt för utomstående att hos revisorerna göra anmälan om förmenta missförhållanden icke måtte vinna bifall.

Beträffande revisionen har *departementschefen* anfört följande:

»Under påverkan av riksdagens år 1922 gjorda uttalande om revisionens utbyggnad till en statlig granskning hava utredningsmännen sökt förverkliga detta önskemål genom inrymmande åt riksdagens kamrar av befogenhet att utse ledamöter av bolagets revision. Förslaget har mött skarp kritik, ur såväl konstitutionella som praktiska synpunkter. Borgström, som finner de förra mindre avgörande, tillmäter de senare desto större vikt och avstyrker den föreslagna anordningen.

För min del har jag ej funnit konstitutionella hinder möta emot en bestämmelse, som skulle åt riksdagen allenast inrymma en befogenhet men ej ålägga en förpliktelse, och motsvarande precedensfall saknas ej. Men jag kan ej underkänna den kritik, som i övrigt framkommit. Och jag är desto mera beredd att frånträda utredningsmännens förslag i denna del, som annan utväg synes stå till buds för ernående om ej direkt så indirekt av det riksdagens medinflytande vid granskningen, som åsyftats. Jag föreslår alltså, att befogenhet skall inrymmas för bankofullmäktige och riksgäldsfullmäktige att var för sig utse en revisor jämte suppleant. Skulle icke denna befogenhet begagnas, torde i stället Kungl. Maj:t böra äga meddela erforderliga förordnanden för revisionens komplettering.

Vad angår organisationen av revisionen ansluter jag mig i huvudsak till utredningsmännen. Sälunda anser jag — i motsats mot Borgström — att en särskild, väl kvalificerad ordförande bör finnas. Det är ingalunda visst, att den auktoriserade revisorn, vilken i egenskap av jourhavande skall sammanhålla den tekniska revisionen, därjämte besitter den auktoritet och förfarenhet i affärsförhållanden, som erfordras för ordförandeskapet i revisionen av detta vittomfattande och i särskilda avseenden grannlaga företag. Lämpligt torde vara, att till jourhavande revisor skall kunna utses ej blott av handelskammare auktoriserad revisor utan även den, som i annan, av Kungl. Maj:t godkänd ordning auktoriserats.

I två avseenden anser jag, att framkomna erinringar böra föranleda jämkning i utredningsmännens förslag. Befogenhet för revisionens ordförande och för jourhavande revisorn att närvara vid styrelsens och di-

rektörsrådets sammanträden har ej upptagits. Icke heller torde revisionens ifrågasatta ställning såsom mottagare av allmänhetens klagomål böra vidhållas.»

Med avseende å revisionen hava yrkanden framställt i de likalydande motionerna I:312 av herr Reuterskiöld och II:503 av herr Olsson i Kulenbergstorp ävensom i motionerna II:500 av herr Lithander, II:505 av herr Magnusson i Kalmar samt II:507 av herr Ljunggren; och får utskottet härutinnan hänvisa till det föregående.

Arvodet till styrelseledamöter och suppleanter.

Utredningsmännen hava föreslagit vissa jämkningar beträffande arvodena till styrelseledamöter och revisorer. Arvodena till revisionens ordförande och jourhavande revisorn kunde ej sättas till lägre belopp än 12,000 kronor för vardera. Varken styrelseledamöter eller revisorer och alltså icke heller deras suppleanter borde åtnjuta förmånen av fria eller förbilligade tobaksvaror.

I denna fråga, såvitt densamma rör styrelseledamöter och deras suppleanter, har *Borgström* anfört följande:

»För närvarande åtnjuter varje styrelseledamot och suppleant fria tobaksvaror till belopp av 250 kronor per år, räknat efter varornas försäljningspris, samt är därutöver berättigad att till obegränsat belopp inköpa tobaksvaror med viss rabatt. Utredningsmännen föreslå nu, att berörda förmåner såsom utgörande en olämplig arvodesförmån icke skola bibehållas.

Vad först angår bestämmelsen om fria tobaksvaror torde denna, såsom styrelsen erinrat, hava föranletts därav, att styrelsens ledamöter ansetts hava skyldighet att med uppmärksamhet följa de tillverkade varornas kvalitet, och föreskriften om beloppets fixering till 250 kronor torde närmast hava tillkommit såsom normerande i inskränkande riktning.

Beträffande rätten att mot rabatt inköpa tobaksvaror torde det inom affärsföretag av beskaffenhet motsvarande Tobaksmonopolet vara en allmänt gällande regel, att styrelseledamöter och anställda äga att till affärens självkostnadspris inköpa tillverkade eller eljest saluhållna varor, och tillräcklig anledning synes mig icke föreligga att beträffande Tobaksmonopolet avvika från denna plägsed. Enligt vad jag inhämtat har rabatten numera nedsatts till 20 % från 30, därmed säkerhet synes hava uppnåtts för att priset å försålda varor icke understiger monopolets självkostnadspris.

I denna del kan jag således icke följa utredningsmännen, därvid jag emellertid förutsätter att noggrann kontroll utövas mot missbruk, en kontroll som underlättas därav att all utlämning av fria tobaksvaror eller varor till nedsatt pris sker genom en enda av monopolets försäljningsbutiker.»

I fråga om förmånen av fria eller förbilligade tobaksvaror har *Borgström* ansett jourhavande revisorn böra likställas med styrelsens ledamöter. Beträffande övriga revisorer har det synts *Borgström* vara tillräckligt att tillerkänna dem rätt att uttaga fria tobaksvaror för nu bestämt belopp.

I fråga om de arvoden, som borde tillkomma styrelse och revision, har *departementschefen* funnit ett närmare uttalande härom i förevarande ordning ej påkallas. Avsevärda ändringar i nuvarande grunder syntes ej erfordras i vidare mån än som betingades av direktörsrådets inrättande samt anordningen inom revisionen av särskild ordförande och jourhavande revisor.

Frågan om rätt för vissa personer inom bolaget till fria eller förbilligade tobaksvaror har berörts i motionen II:502 av herr Lithander ävensom i motiveringen till motionen II:507 av herr Ljunggren; och får utskottet härutinnan hänvisa till motionerna.

Härjämte må erinras om de av herr Lithander i motionerna II:499 och 500 framställda yrkandena.

Utredningsmännen hava ansett principiellt riktigt, att Tobaksmonopolets rörelse skulle utövas i egen drift. I den mån dotterbolag bibehålles, skulle det allmännas inflytande i deras styrelse förstärkas därigenom, att minst två av ledamöterna i varje dotterbolags styrelse skulle utses bland de av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöterna i moderbolagets styrelse. Dotterföretag.

Även *Borgström* har förklarat sig vara av den meningen, att dotterbolaget Aktiebolaget Havannamagasinet icke borde fortsätta sin rörelse på samma sätt som hittills. Inom monopolbolaget hade ock åtgärder vidtagits för avveckling av Havannamagasinet detaljförsäljning. Där emot syntes praktiska skäl tala för att Havannamagasinet finge fortfarande existera som ett formellt fristående organ för handhavande av den av detta bolag bedrivna engrosverksamheten.

Lika med utredningsmännen har *departementschefen* funnit, att planmässighet och reda skulle befrämjas genom rörelsens bedrivande helt i egen drift. Dotterföretaget Aktiebolaget Havannamagasinet borde därför så snart ske kan avvecklas. Då därefter något dotterföretag ej vidare förefunnes, kunde de av utredningsmännen föreslagna bestämmelserna till reglering av dotterföretags förvaltning uteslutas ur avtalet.

I detta sammanhang må erinras, att i motionen II:507 av herr Ljunggren väckts förslag om intagande av en sådan bestämmelse i kontraktet med monopolbolaget, att bolaget ej skulle genom dotterföretag äga rätt att utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärva aktie eller annan delaktighet i annat företag.

Med avseende å riktlinjerna för förvaltningen hava *utredningsmännen* erinrat, att enligt av riksdagen lämnade direktiv borde monopolbo- Riktlinjer för förvaltningen.

lagets prispolitik åsyfta uppnåendet av så stor vinst, att den medgäve en utdelning av sju procent å preferensaktierna och däremot enligt bolagsordningen svarande tretton procent å stamaktierna. Såsom förut nämnts, hava utredningsmännen föreslagit, att utdelningen å preferensaktierna skulle fastställas till fem procent. Efter fondavsättning, i den mån sådan finge förekomma, skulle återstående vinst utdelas å stamaktierna. För att monopolbolaget skulle erhålla en norm för sin prispolitik, erfordrades därför, att riksdagen uttalade sig beträffande storleken av den utdelning, som bolaget borde lämna å stamaktierna. Till ökad säkerhet för att sålunda angiven utdelning skulle kunna lämnas, borde bolaget kunna disponera en vinstregleringsfond, vars storlek har föreslagits till 2,000,000 kronor. Utredningsmännen hava vidare föreslagit vissa riktlinjer för monopolbolagets förvaltning i olika avseenden, såsom beträffande driftens koncentration, inköpsförfarandet m. m.

Vad utredningsmännen anfört beträffande riktlinjerna för förvaltningen har, bortsett från visst detaljspörsmål, icke föranlett något uttalande av vare sig *Borgström* eller *departementschefen*.

I motionen II: 505 av herr Magnusson i Kalmar har framställts förslag, berörande de under såväl nu förevarande som efterföljande punkt behandlade spörsmål. Härjämte må erinras om det av herr Lithander i motionen II: 501 framställda yrkandet.

Fondbildning.
Enskilda framställningar.

Utredningsmännen hava föreslagit, att avskrivningsprocenten beträffande inventarier förhöjdes från 10 till 15 procent, att förbudet mot avskrivning å monopolrätten, vilken närmast utgjorde en goodwillpost, icke bibehölls samt att några bestämmelser angående avsättning till fonder icke infördes. I anledning av framställning från tobaksimportförsäljareföreningen har emellertid utredningsmännen förordat, att monopolbolaget skulle avsätta en fond, vars avkastning skulle användas till understöd åt handelsresande och platsförsäljare i tobaksbranschen, vilka innehade anställning såsom resande eller platsförsäljare redan vid monopolets införande men nödgats eller nödgades lämna sin anställning på grund av befattningens indragning.

Departementschefen har i samband med behandlingen av frågan om fondbildningen yttrat sig jämväl angående vissa framställningar för tillgodoseende av önskemål hos skilda inom tobakshanteringen verksamma intressegrupper och i dessa ämnen anfört följande:

»Jag delar utredningsmännens åsikt, att föreskrifter om fondering ej i avtalet erfordras, enär avsevärt inflytande härutinnan kan av Kungl. Maj:t utövas å bolagsstämma. Endast i fråga om den av utredningsmännen förordade fonden för beredande av ersättning åt handelsresande och platsförsäljare inom engrosimporten av tobaksvaror skulle ett formligt

beslut av riksdagen böra påkallas, därest ett ställningstagande till ersättningsfrågan i förevarande ordning syntes betingat. Emellertid förhåller det sig sålunda, att från tobaksengrosimportörerna förnyats de framställningar, som av utredningsmännen omförmälts, varförutom detaljtobakshandlandena framfört krav å utredning av detaljhandelns läge i förhållande till statsmonopolet och därav föranlett uppgivet trångmål.

Den enskilda handelns önskemål äga ej, såsom dess utövare förmena, det samband med monopolorganisationen, att desamma behandling bör sammanföras med avtal om monopolet. Men det synes mig påkallat, att en allsidig utredning angående de ständigt framförda anspråken från de enskilda tobakshandlarna kommer till stånd under medverkan av representanter för såväl bolaget som handlandena. Därest av dylik utredning framkommer ett resultat, som erfordrar ekonomisk uppoffring från bolaget, kommer frågan givetvis att underställas riksdagens prövning i särskild ordning. Utredningen torde böra omfatta jämväl förutnämnda försäljare inom engrosimporten, och alltså lära ej heller i fråga om deras anspråk ett avgörande nu böra företagas.

Vad angår de önskemål, som framställts för tillgodoseende av anställningshavare hos Tobaksmonopolet, lära övervägandet ankomma på Tobaksmonopolets ledning.»

Det med propositionen framlagda förslaget till nytt avtal med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet innebär flera vittgående ändringar i gällande avtalsbestämmelser, särskilt i fråga om föreskrifterna rörande företagets förvaltning och revision. Då dessa föreskrifter synas ägnade att i flera hänseenden åstadkomma klarare riktlinjer för bolagets förvaltning på samma gång som genom desamma en förstärkning av det allmännas kontroll bör kunna vinnas, har utskottet i princip anslutit sig till vad i propositionen föreslagits. Med den ståndpunkt utskottet sålunda intagit, har utskottet i allmänhet saknat anledning att ingå på de olika detaljföreskrifterna, i vidare mån än detta betingats av från utskottets sida föreslagna ändringar eller av i motionerna framställda yrkanden.

*Utskottets
yttrande.*

Såväl departementschefen som samtliga de personer, vilka deltagit i utredningsarbetet, hava uttalat sig för att tobaksmonopolet jämväl i fortsättningen skall utövas av ett aktiebolag samt alltså handhavas av Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet. Utredningsmännen hava emellertid icke ingått på någon närmare utredning rörande den lämpligaste formen för organisationen av statens verksamhet å ifrågavarande område. I motionen II:505 har herr Magnusson i Kalmar uttalat önskvärheten av, att detta principspörsmål blir föremål för omprövning, innan den sexårsperiod gått till ända, under vilken den föreslagna ordningen är avsedd att äga bestånd. Enligt sistnämnda motionärs mening borde det nämligen vara särskilt angeläget, att denna fråga upptages till

*Monopolets
organisation.*

behandling i sammanhang med spörsmålet om en omdaning av den statliga affärsverksamhetens grunder och former, till vilken bidrag lämnats och ytterligare väntas lämnade genom socialiseringsnämnden. Ehuru utskottet icke ansett det kunna ifrågakomma att vid den nu föreslagna upplåtelsen av monopolrättigheten frångå aktiebolagsformen, har utskottet likväl funnit den av herr Magnusson i Kalmar framförda synpunkten för tjäna att uppmärksammas, ej minst med hänsyn därtill att, sedan det privatekonomiska intresset inom bolaget praktiskt taget kommit att avkopplas, de tidigare åberopade skälen för monolets handhavande av ett aktiebolag icke längre skulle komma att äga samma giltighet som tillförne. Säsom en förutsättning att uppgiva aktiebolagsformen bör dock gälla, att en annan organisationsform står att vinna, som, utan att knyta verksamheten i de på vissa punkter mindre väl avpassade band aktiebolagslagen pålägger, åt företaget skapar möjlighet att utnyttja smidiga och för dettas egenart lämpade former samtidigt som det affärsrässiga inslaget i företagens skötsel bibehålles oförminskat.

I fråga om preferensaktiekapitalet förordar utskottet, att detsamma nedsettes från 17 miljoner kronor till 1 miljon kronor ävensom att preferensaktierna förbehållas särskilda av Kungl. Maj:t såsom aktieägare godkända personer. Utskottet har sålunda icke ansett lämpligt, att svenska livförsäkringsbolag inträda såsom aktieägare. Vad angår rätten att framställa förslag å personer lämpade till aktieägare har i motionerna II: 505 och II: 507 erinringar gjorts mot att denna förslagsrätt skulle förbehållas handelskammarna i rikets tre största städer. Så hemställes i motionen II: 505 att, förutom nämnda handelskammare, kommerskollegium, Sveriges industriförbund, kooperativa förbundet och Sveriges tobaksindustriarbetareförbund skola äga rätt att föreslå personer till innehav av preferensaktier.

För vinnande av det med anordningen avsedda syftet eller att till aktieägare erhålla väl kvalificerade personer, som kunna ställa erfarenhet och insikt på affärslivets område till förfogande i och för utseende av representanter i tobaksmonopolets styrelse, torde det knappast vara erforderligt att förslagsrätten på förhand uteslutande tillerkännes vissa institutioner eller sammanslutningar. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t vara oförhindrad att utan särskilda direktiv rörande inhämtande av förslag utse aktieägare.

Enligt propositionen har utdelningen å preferensaktierna föreslagits till 6 procent, vilken skulle garanteras av staten. Då hinder säkerligen icke torde möta för aktiernas placering hos lämpliga personer även med en något lägre utdelning, har utskottet föreslagit, att denna begränsas till 5 procent.

Oktrojtiden.

I motionen II: 498 har herr Lithander hemställt om utredning rörande frågan om rätt även för annan än Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopo-

let att i riket tillverka tobaksvaror samt att, i avvaktan på denna utredning, monopolrättigheten skulle upplåtas allenast för ett år. Då utskottet icke kunnat ansluta sig till yrkandet om en utredning, som synes åsyfta ett uppgivande av statens monopolrättighet, samt den i propositionen föreslagna förlängningen av avtalstiden från fem till sex år innebär vissa fördelar, har utskottet biträtt propositionen i nu förevarande hänseende.

Enligt propositionen förutsättes, att suppleanterna i styrelsen skola regelmässigt bevista styrelsens sammanträden. Genom en dylik anordning skulle antalet i styrelsesammanträdena deltagande personer avsevärt ökas samt särskilda kostnader förorsakas, i de fall suppleant vore bosatt utom sammanträdesorten. Såsom huvudskäl för suppleanternas deltagande i styrelsens sammanträden har anförts, att dessa därigenom skulle tillföras ökad kompetens för tjänstgöring såsom ledamöter. Då antalet styrelsedamöter utgör icke mindre än åtta, torde i allt fall önskvärd kontinuitet i fråga om styrelsens verksamhet kunna upprätthållas. Med hänsyn härtill och då en sådan detalj som sättet för styrelsens kallande icke torde behöva inrymmas i bolagsordningen, har utskottet föreslagit, att den i § 7 intagna bestämmelsen härom må utgå.

Styrelsen.

I motionen II: 499 har herr Lithander föreslagit vissa åtgärder i syfte att ledamöter av riksdagens kamrar icke skulle kunna tilldelas annat avlönat uppdrag hos monopolbolaget än revisorsuppdrag. Något bärande skäl för detta yrkande, som synes åsyfta förbud för riksdagsman att tillhöra bolagets styrelse, har icke anförts, och utskottet har icke kunnat biträda detta förslag.

Vad det föreslagna direktörsrådet angår, synas dess arbetsuppgifter lämpligen böra i avtalet angivas helt allmänt. Direktörsrådet skall sålunda, i den mån så befinnes erforderligt, bereda frågor, som skola avgöras av styrelsen, varjämte rådet har att behandla andra spörsmål av större betydelse för bolagets verksamhet. Då ansvaret för bolagets ledning och förvaltning torde så långt möjligt böra odelat vila å styrelsen, har utskottet ansett det böra överlämnas åt denna att närmare bestämma vilka frågor, som skola handläggas av direktörsrådet. Även om det torde kunna antagas, att de två av styrelsen valda ledamöterna i direktörsrådet i regel komma att utses inom styrelsen, har utskottet likväl ansett den ansvariga styrelsen böra tillerkännas en friare prövningsrätt i fråga om direktörsrådets sammansättning än enligt propositionen samt förty lämnat möjlighet öppen för styrelsen att utse en ledamot utom densamma. Utskottet förutsätter jämväl, att styrelsen må vid behov utse ersättare för ledamot i direktörsrådet. Uttrycklig bestämmelse härom har dock icke ansetts erforderlig. Med sin nu angivna ståndpunkt har utskottet icke kunnat biträda det av herr

Direktörs-
rådet.

Ljunggren i motionen II:507 framställda yrkandet, att styrelsens ordförande skulle vara självskriven ledamot och ordförande i direktörsrådet.

Revisionen.

I likhet med såväl utredningsmännen som föredragande departementschefen har utskottet ansett riksdagen böra tillerkännas medinflytande i fråga om granskningen av monopolföretaget. Säkerligen skulle detta syftemål till stor del förfelas, därest icke riksdagen tillerkändes en mera direkt medverkan i fråga om revisorernas utseende än enligt propositionen. Å andra sidan har det syntts utskottet som om, utan att riksdagens inflytande å valet därigenom förminskades, en lämpligare lösning skulle kunna vinnas än den, att kamrarna själva i enlighet med i motionerna I:312, II:500, II:503 och II:507 framställda förslag skulle utse revisorer. Utskottet har sålunda föreslagit, att valrätten skall tillkomma de valmän, som enligt § 71 riksdagsordningen årligen skola utses av kamrarna för val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. Härigenom hålles möjligheten öppen att, på sätt utskottet föreslagit, bestämma antalet riksdagsvalda revisorer till tre. Då det får anses självfallet att, därest riksdagen bifaller utskottets förslag, nämnda valmän även utan uttryckligt åläggande skola komma att utse revisorer, har den enligt § 9 bolagsordningen Kungl. Maj:t medgivna rätten att i visst fall meddela erforderliga förordnanden rörande revisorer ansetts obehöflig.

För utövande av den fortlöpande kontrollen skall enligt propositionen Kungl. Maj:t äga utse förutom jourhavande revisorn en person att fungera såsom revisionens ordförande. Då de dagliga arbetsuppgifter, som komme att åvila dessa båda revisorer, säkerligen skulle på ett tillfredsställande sätt kunna utföras av en för uppdraget väl kvalificerad jourhavande revisor, har utskottet föreslagit, att Kungl. Maj:t skall äga utse endast en revisor, varigenom sammanlagda antalet revisorer icke komme att överstiga det i propositionen föreslagna. Därjämte har utskottet funnit sig böra föreslå, att revisionen skall äga inom sig utse ordförande ävensom vice ordförande. Då det kan förutsättas, att till ordföranden kommer att utgå, utöver revisorsarvodet, endast ett måttligt tilltaget tilläggsarvode, skulle den föreslagna anordningen komma att medföra en icke obetydlig minskning i de av utredningsmännen beräknade kostnaderna för revisionen.

En ändring av redaktionell art har föreslagits i § 9 bolagsordningen, i vad angår kompetensvillkor för jourhavande revisor, varjämte föreskrivits, att revisionen första gången skall sammanträda på kallelse av chefen för finansdepartementet.

Då utskottet delar den under den förberedande behandlingen uttalade uppfattningen, att utredningsmännens förslag om befogenhet för vissa revisorer att närvara vid styrelsens och direktörsrådets sammanträden är ägnat att medföra ett försvagande av såväl ledningens ansvar som kontrollens självständighet, har utskottet icke kunnat biträda det i motionen

II: 507 av herr Ljunggren väckta förslaget i detta ämne. Däremot har utskottet, i likhet med vad i samma motion föreslagits, ansett riktigt, att samtliga revisorer tillställas avskrift av de vid styrelsens och direktörsrådets sammanträden förda protokoll.

I motionerna II: 499 och II: 500 har herr Lithander föreslagit, att ersättning till revisor hos monopolbolaget skall utgå i form av dagarvode med samma belopp, som tillkommer statsrevisor. Då ifrågavarande revisionsarbete torde komma att bedrivas under helt andra former än statsrevisionens, har utskottet ansett det för statsrevisorerna föreskrivna arvodessystemet mindre lämpligt beträffande monopolbolagets revisorer.

Arvoden.

Vad åter angår den av samma motionär i motionen II: 502 gjorda hemställan, har utskottet i likhet med motionären icke funnit rätten för ledamöter och suppleanter i styrelsen eller revisionen till fria eller förbilligade tobaksvaror bära bibehållas. Bolagets styrelse har erinrat, att nämnda förmån föränletts därav, att styrelsen ansetts hava skyldighet att med uppmärksamhet följa de tillverkade varornas kvalitet. Detta syfte torde emellertid kunna tillgodoses på ett lämpligare sätt, exempelvis genom att bolaget i begränsad omfattning tillhandahåller ledamöterna prover av bolagets olika varor.

I motionen II: 507 har herr Ljunggren föreslagit ett tillägg till § 13 i avtalet med bolaget av innebörd, att bolaget ej må genom dotterbolag utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärva aktie eller annan delaktighet i annat företag. Då jämlikt § 16 i sistberörda avtal monopolbolagets enda återstående dotterbolag Aktiebolaget Havannamagasinet skall så snart ske kan avvecklas, har utskottet saknat anledning att biträda herr Ljunggrens yrkande om ändring i § 13.

Dotterföretag.

Enligt gällande ordning inflyta statsverkets inkomster av tobakshanteringen i väsentligen två olika former, nämligen såsom utdelning å de staten tillhöriga samtliga stamaktierna i bolaget och såsom tobaksskatt. Vid flera tillfällen hava emellertid statsmakterna givit uttryck åt den uppfattningen, att statens vinst ur tobakshanteringen huvudsaligen bör uttagas i form av skatt, medan utdelningen bör begränsas. Sålunda skulle det enligt punkt 5 i tilläggskontrakt den 20 juni 1924 till avtalet mellan svenska staten och monopolbolaget åligga bolaget att vid fastställandet av tobaksvaras priskurantpris så avväga den del av belastningen å varan, som avser att lämna vinst å rörelsen, att vinsten därvid icke beräknas högre, än som är erforderligt för beredande åt bolaget av skäligen inkomst å rörelsen. Enligt uttalande av 1924 års riksdag skulle 7 procent utdelning å preferensaktiekapitalet kunna betraktas såsom skäligen utdelning. Från och med år 1927 har utdelningen utgjort å preferensaktierna 7 procent och å stamaktierna 13 procent.

Riktlinjer för
förvaltningen,
föndbildning
m. m.

Vid framläggande av proposition nr 36 till 1926 års riksdag med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket uttalade dåvarande chefen för finansdepartementet att, då det med hänsyn till omfattningen av bolagets verksamhet kunde erbjuda svårighet att verkställa affärsberäkningarna så, att bolaget för varje år erhöle just den vinst, som förutsattes i femte punkten, han ansåge bolaget böra erhålla möjlighet till ytterligare fondbildning. I sistnämnda proposition, vilken vann riksdagens bifall, föreslogs därför den ändring i kontraktet att, sedan utdelning verkstälts å preferensaktierna med 7 procent och å stamaktierna med 13 procent, avsättning finge äga rum till vinstregleringsfond samt, efter det vinstregleringsfonden uppginge till 5 miljoner kronor, jämväl till andra, ej särskilt angivna fonder. Av styrelsens förvaltningsberättelse rörande bolagets verksamhet år 1929 framgår, att, för den händelse styrelsens förslag till vinstens fördelning godkännes av bolagsstämman innevarande år, vinstregleringsfonden skulle uppgå till 5 miljoner kronor och dispositionsfonden till något mer än 10.6 miljoner kronor.

I föreliggande förslag till avtal angående utövande av statens tobaksmonopol hava gällande principer i fråga om bolagets vinstpolitik bibehållits. Sålunda föreskrives i § 4 i nämnda förslag, att bolaget vid försäljning av tobaksvaror skall tillämpa sådana prissättningsgrunder, att, under beaktande av önskvärdheten att undvika allt för ofta återkommande ändringar i prissättningen, bolaget icke beredes större inkomst av rörelsen, än att bolaget efter avskrivning och avsättning till fonder, i den mån sådan avsättning må förekomma, med säkerhet må kunna lämna vederbörlig utdelning å aktiekapitalet, och att vid prissättningen tillse, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna. Emellertid kommer enligt förslaget utdelningen å stamaktierna icke längre att stå i visst förhållande till utdelningen å preferensaktierna, utan sedan å de sistnämnda utbetalats 5 procent utdelning och avsättning till fonder ägt rum kan återstående vinst disponeras för utdelning å stamaktierna.

Den under senare år tillämpade principen, att statens vinst ur tobakshanteringen utöver skälig avkastning å statens i företaget nedlagda kapital skall uttagas genom tobaksskatten, bör även för framtiden upprätthållas i full utsträckning. Därest utdelningen å stamaktierna komme att växla i storlek efter resultatet av bolagets verksamhet, ligger det antagandet nära till hands, att bolagets prispolitik skulle komma att i viss mån påverkas av budgetens behov och bolagets vinster sålunda utnyttjas i budgetreglerande syfte. Såsom herr Magnusson i Kalmar i motionen II: 505 framhållit måste det anses mindre lämpligt att på ett dylikt sätt utöva en av riksdagen icke beslutad beskattning samtidigt som en sådan inverkan å prispolitiken skulle kunna för monopolbolaget medföra svårigheter. Möjligheten att inverka å stor-

leken av utdelningen å stamaktierna genom prissättning å bolagets varor bör därför icke längre hållas öppen. Den ordning, som enligt vad ovan nämnts tillämpats alltsedan år 1927 och vilken innebär, att statens utdelning å stamaktierna fixerats, torde följaktligen böra bibehållas samt säkerställas genom föreskrift i bolagsordningen. Enligt utskottets mening bör utdelning å stamaktierna utgå efter samma procenttal som å preferensaktierna eller med 5 procent. Utskottet har därför föreslagit den ändringen i § 6 bolagsordningen, att bolagets aktier skola medföra rätt till utdelning med högst 5 procent. Härigenom har givetvis icke avsetts att minska vare sig storleken av den utdelning, som enligt statsverkspropositionen beräknats komma att tillgodoföras statsverket under nästkommande budgetår, eller den sammanlagda årliga inkomst, som statsverket vid ett bibehållande av utdelningen vid 13 procent skulle komma att uttaga ur tobakshandlingen. Utskottet förutsätter därför, att minskningen av utdelningen kompenseras till erforderligt belopp skattevägen.

Det torde knappast bliva möjligt för bolaget att, under beaktande av kravet att undvika allt för ofta återkommande ändringar i prissättningen, föra en sådan prispolitik, att just den för en dylik förräntning av aktiekapitalet erforderliga årsvinsten skulle erhållas. För att bereda bolaget möjlighet att föra en mera obunden prispolitik samt för att den sålunda bestämda avkastningen å statsverkets i företaget nedlagda kapital med säkerhet skall kunna utgå torde bolaget böra förfoga över en vinst- och prisregleringsfond. Till denna fond böra de vinstmedel överföras, som återstå sedan utdelning å aktier ägt rum samt erforderlig avsättning till andra fonder samt eventuell avskrivning å monopolrätten skett. Storleken av en dylik fond bör emellertid begränsas och har det syntts utskottet, som om det högsta belopp, vartill densamma skall få uppgå, bör sättas till 10 miljoner kronor.

Med den sålunda föreslagna anordningen är det angeläget tillse, att icke hos bolaget, som under de senaste åren fonderat mycket avsevärda belopp, medel komma att kvarhållas, som icke äro direkt behöfliga för rörelsen. Genom att bolaget under år 1931 torde komma att till statsverket utbetala utöver utdelning med 13 procent en tillfällig utdelning med ett belopp av 4,350,000 kronor samt bolaget, sedan av preferensaktiekapitalet 16 miljoner kronor inlösts, kan använda tillgängliga överskottsmedel till amortering av för nämnda inlösning upplånade medel, synes det möjligt att undgå nyss nämnda konsekvens.

Genom föreliggande avtalsförslag kommer det förutvarande hindret för bolaget att verkställa avskrivning å den till 38 miljoner kronor bokförda monopolrätten att undanröjas. De betydande fonderingar, över vilka bolaget för närvarande förfogar jämväl i form av s. k. dolda reserver, lämna bolaget möjlighet att på en gång å monopolrätten avskrivna ett betydande belopp. Vid bedömandet av frågan, med vilken hastig-

het monopolrätten bör avskrivnas genom disposition av bolagets årsvinster, torde Kungl. Maj:t säkerligen komma att taga hänsyn till den omständigheten, att bolaget skall äga avsätta betydande belopp till vinst- och prisregleringsfonden.

Vid behandlingen av den föreliggande propositionen ävensom av Kungl. Maj:ts proposition nr 196 till innevarande års riksdag med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, m. m. har utskottet inhämtat yttrande från fullmäktige i riksbanken *dels* huruvida icke det skulle för det allmänna innebära ekonomisk fördel, att de medel, som Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen finna sig böra för rörelsen hålla tillgängliga å bankräkning, i största möjliga utsträckning placerades å giroräkning i riksbanken utan räntegottgörelse *dels ock*, huruvida det skulle för statsverket medföra fördelar, därest bolagens inköp av utländska valutor förmedlades genom riksbanken. Fullmäktiges i anledning härav avgivna yttrande har i avtryck fogats vid detta betänkande såsom bilaga.

I nämnda yttrande hava fullmäktige beträffande frågan om överflyttning av monopolbolagens banktillgodohavanden till riksbanken anført att, för den händelse en överflyttning av monopolbolagens banktillgodohavanden från affärsbanker föranledde dessa att taga kredit i riksbanken i anspråk med motsvarande belopp, skulle i regel vinst uppstå för det allmänna, men att, därest affärsbankerna i stället skulle finna lämpligt att minska sin kreditgivning till allmänheten och öka sin kredit i riksbanken med ett belopp, som endast motsvarade en del av de överflyttade medlen, den situation naturligtvis skulle kunna inträda, att riksbankens ökade ränteinkomst på grund av överflyttningen icke uppginge till det räntebelopp, som monopolbolagen skulle kunna gå förlustiga. Såsom en sammanfattning hava fullmäktige uttalat, att det förefölle sannolikt, att en överflyttning i största möjliga utsträckning av monopolföretagens banktillgodohavanden till riksbanken skulle komma att tillföra det allmänna något ökad inkomst ävensom att de merkostnader bolagen skulle åsamkas, därest bolagens inköp av utländsk valuta förmedlades genom riksbanken, torde komma att uppvägas av ökad inkomst för riksbanken.

Av vad fullmäktige sålunda anført synes framgå, att det för närvarande knappast låter sig med säkerhet bedöma, huruvida det allmänna skulle komma att beredas större ekonomisk fördel genom att den sålunda ifrågasatta anordningen genomfördes. Med hänsyn härtill har utskottet icke ansett bindande direktiv för närvarande böra meddelas monopolbolaget att för penningplaceringar och valutainköp använda riksbanken, utan torde det jämväl i fortsättningen böra ankomma på bolagets ledning att med iakttagande av affärsmässiga principer fatta beslut i sådana frågor. Emellertid har utskottet ansett detta viktiga spörs-

mål förtjänt av statsmakternas uppmärksamhet. Därest den av utskottet ovan vidrörda frågan rörande den lämpligaste organisationsformen för utöandet av statens tobaksmonopol kommer att i ett större sammanhang bli föremål för utredning, synes lämpligen i samband härmed nu förevarande spörsmål böra undersökas.

Inom utskottet har ifrågasatts, huruvida icke i avtalet med monopolbolaget borde införas en föreskrift, att bolaget vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror skulle bedriva verksamheten på sådant sätt, att behörig hänsyn toges till folkhälsans krav, så att minsta möjliga skada åstadkommes. Ehuru utskottet funnit nämnda synpunkt förtjäna beaktande, synes likväl, innan vidgad erfarenhet vunnits rörande på vad sätt och i vilken omfattning monopolbolaget äger möjlighet att förverkliga ett dylikt syfte, införandet i avtalet av en sådan föreskrift vara ägnat att skapa en viss oklarhet i fråga om riktlinjerna för rörelsens bedrivande utan att någon egentlig fördel vunnnes. Det torde emellertid kunna förväntas, att bolaget, även utan uttrycklig föreskrift i avtalet, kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodoseende av sagda önskemål.

I motionen II:505 har herr Magnusson i Kalmar förordat, att den i monopolbolagets tjänst anställda personalen må på lämpligt sätt beredas tillfälle framföra sina synpunkter rörande driftens ordnande. Då bolaget säkerligen icke torde underlåta att begagna sig av personalens erfarenhet, i den mån härigenom fördelar kunna vinnas ur synpunkten av driftens ändamålsenliga utövande, har utskottet icke ansett någon åtgärd böra vidtagas i anledning av sistnämnda förslag.

I motionen II:501 har herr Lithander hemställt, att riksdagen måtte uttala, att konkurrens med detaljhandlarna ej bör förekomma från monopolbolagets sida. Då bolaget uppenbarligen för bedrivande av sin verksamhet på ett ändamålsenligt och affärsmässigt sätt kan hava behov av åtminstone några egna försäljningslokaler, har utskottet icke kunnat biträda sistberörda förslag.

De av utskottet föreslagna ändringarna i § 3 och § 15 mom. 1 i avtalsförslaget med monopolbolaget äro huvudsakligen av redaktionell natur. Övriga frågor.

Motionen II:486 av herr Vougt m. fl. åsyftar skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att föreskrifter måtte utfärdas rörande den understöds- och ersättningspolitik, som bör tillämpas gent emot arbetare, som sedan ingången av år 1927 avskedats eller kunde komma att avskedas från anställning hos monopolbolaget.

Sist omnämnda spörsmål förelåg till behandling jämväl vid 1929 års riksdag i anledning av en av herr Lovén väckt motion. I betänkande

nr 23 anförde bevillningsutskottet, att av ett utav styrelsen för monopolbolaget avgivet utlåtande framginge, att den i sistnämnda motion väckta frågan jämväl behandlats i ett av monopolbolagets styrelse till Kungl. Maj:t avgivet utlåtande över en av svenska tobaksindustriarbetareförbundet gjord framställning. Enligt vad bevillningsutskottet inhämtat vore detta ärende föremål för utredning inom finansdepartementet. Med hänsyn härtill och med beaktande av vad monopolbolaget i frågan anført, hade bevillningsutskottet ansett motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid framläggande av förevarande proposition anförde departementschefen i denna fråga, att vad anginge de önskemål, som framställts för tillgodoseende av anställningshavare hos Tobaksmonopolet, borde övervägandet ankomma på Tobaksmonopolets ledning.

Till den sålunda av departementschefen uttalade uppfattningen har utskottet ansett sig kunna lämna sin anslutning. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t jämväl i fortsättningen kommer att med uppmärksamhet följa denna fråga. I den mån ytterligare utredning av spörsmålet befinnes påkallad, torde denna lämpligen kunna företagas i sammanhang med den av departementschefen omnämnda utredning, som är avsedd att äga rum beträffande de anspråk, som framställts av de enskilda tobakshandlarna.

Hemställan.

Under återopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 195, icke kunnat, såvitt angår med propositionen framlagda förslag till avtal, av riksdagen i oförändrat skick bifallas,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i hudsaklig överensstämmelse med nedan införda, såsom *utskottets förslag* betecknade

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

Förslag

till

avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol.

Emellan staten samt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet, här nedan benämnt bolaget, är följande avtal träffat:

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

§ 1.

Med föranledande av 1 § i förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket upplåter Kungl. Maj:t å statens vägnar härmed för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt bolaget utövandet av staten uteslutande tillkommande rättighet att i riket tillverka tobaksvaror med de rättigheter och skyldigheter, som därmed följa, och med iakttagande av de undantag och begränsningar, som i nyssnämnda förordning stadgas. För upplåtelsen skola i övrigt följande villkor gälla.

§ 2.

Bolaget utfäster sig att, så snart ske kan, genomföra de ändringar i sin bolagsordning, som härvid fogad bilaga utvisar.

§ 3.

Bolaget må icke idka annan rörelse än sådan, som avser tobak och tobaksvaror eller *annan verksamhet*, som äger samband med sagda rörelse.

Bolagets rörelse skall utövas i egen drift.

§ 3.

Bolaget må icke idka annan rörelse än sådan, som avser tobak och tobaksvaror, eller *annan verksamhet än den*, som äger samband med sagda rörelse.

§ 4.

Det åligger bolaget:

att under den tid, avtalet gäller, utöva statens tobaksmonopol på sätt förutsättes i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket och därvid noggrant uppfylla de förpliktelser, som enligt nämnda förordning åligga monolets utövare,

att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksamheten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet, att behörig hänsyn toges till den konsumerande allmänhetens smak och vanor, och att den belastning, som avser att lämna vinst å rörelsen, kommer att vila i möjligaste mån jämnt å alla varuslag,

att vid försäljning av tobaksvaror tillämpa sådana prissättningsgrunder, att, under beaktande av önskvärldheten att undvika allt för ofta återkommande ändringar i prissättningen, bolaget icke beredes större inkomst av rörelsen, än att bolaget efter avskrivning och avsättning till fonder, i den mån sådan avsättning må förekomma, med säkerhet må kunna lämna vederbörlig utdelning å aktiekapitalet, och att vid prissättningen tillse, att den konsumerande allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna,

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnader, å alla områden av sin verksamhet handhava rörelsen och anordna driften på det mest rationella och effektiva sätt.

§ 5.

För alla de tobaksvaror, vare sig inom riket tillverkade eller importerade, vilka av bolaget försäljas eller eljest utlämnas, ävensom för alla tobaksvaror, som enligt 22 § i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket importeras för försäljning, skall bolaget till staten erlagga skatt till belopp, motsvarande de vid varje tid å tobaksvaror gällande skattesatser.

Bolaget skall den 10, 20 och näst sista dagen i varje månad till statskontoret inleverera ett belopp, motsvarande en tredjedel av den skatt å tobaksvaror, som kan beräknas belöpa för samma månad.

I samband med den skatteleverans, som verkställes näst sista dagen i månaden, skall slutlig avräkning äga rum mellan staten och bolaget beträffande de skattebelopp, som belöpa å de tobaksvaror, vilka bolaget under nästföregående månad levererat, eller för vilka bolaget under nästföregående månad uppburit den i 22 § i nyssnämnda förordning stadgade licensavgift. Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och slutavräkningen för varje månad skall vara åtföljd av å nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar avgiven av verkställande direktören samt till riktigheten styrkt av *revisionens ordförande och jourhavande revisorn*.

I samband med den skatteleverans, som verkställes näst sista dagen i månaden, skall slutlig avräkning äga rum mellan staten och bolaget beträffande de skattebelopp, som belöpa å de tobaksvaror, vilka bolaget under nästföregående månad levererat, eller för vilka bolaget under nästföregående månad uppburit den i 22 § i nyssnämnda förordning stadgade licensavgift. Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och slutavräkningen för varje månad skall vara åtföljd av å nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar avgiven av verkställande direktören samt till riktigheten styrkt av *jourhavande revisorn*.

Vid skatteleveransen näst sista dagen i månaden göres avdrag för det belopp, som, enligt vad därom är särskilt stadgat, skall tillgodoföras bolaget för inköp under nästföregående månad av inom riket odlad tobak. Detta belopp skall beräknas efter den vikt, som anges å de av kontrollstyrelsens ombud till riktigheten bestyrkta vägsedlar rörande till bolaget levererad myckenhet av varan.

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

§ 6.

Det åligger bolaget att enligt de närmare bestämmelser, som därom äro eller varda utfärdade, inlösa tobak, tobaksvaror, specialmaskiner och specialverktyg för tillverkning av tobaksvaror ävensom cigarrettpapper och cigarretthylsor, vilka förklarats förbrutna eller eljest skolat enligt tullstadgan genom tullanstalts försorg försäljas å offentlig auktion.

§ 7.

Bolaget förbinder sig att noggrant uppfylla de förpliktelser, som åligga monopolets utövare enligt bestämmelser, som äro eller må varda meddelade angående behandlingen av till riket inkommande tobak och tobaksvaror, samt i övrigt handhava befattningen därmed på ett för det allmänna tillfredsställande sätt.

§ 8.

Bolaget förbinder sig att lämna staten kontant gottgörelse för de understödsbelopp, som kunna komma att utgå på grund av bestämmelserna i kungörelsen den 7 juli 1921 (nr 409) angående understöd i vissa fall åt genom tobaksmonopolets införande nödlidande personer eller enligt där-
emot svarande stadganden.

§ 9.

Bolaget förbinder sig att, så snart ske kan, nedsätta sitt aktiekapital genom inlösen av samtliga preferensaktier ävensom att inbjuda de intresenter, som av Kungl. Maj:t anvisas, till teckning av nya preferensaktier i bolaget till ett belopp av 1,000,000 kronor.

Staten skall hava rätt att, därest den så påfordrar och erbjuder lika förmånliga villkor, som vid upplåning hos annan kunna erhållas, lämna bolaget lån för inlösen av preferensaktier ävensom övrig kredit intill det belopp, av vilket bolaget har mera stadigvarande behov.

§ 10.

För åvägbringande av planmässigt samarbete mellan bolagets olika verksamhetsgrenar skall finnas en beredning, direktörsrådet. Rådet består av två ledamöter, som styrelsen inom sig utser, därav minst en bland de av Kungl. Maj:t förordnade ledamöterna, samt verk-

§ 10.

För beredande av frågor, som skola avgöras av styrelsen, ävensom för behandling av andra spörsmål av större betydelse för bolagets verksamhet skall finnas ett direktörsråd. Rådet består förutom av verkställande direktören av två personer, som styrelsen utser, där-

Kungl. Maj:ts förslag:

ställande direktören i bolaget. Därjämte deltagar i rådets överläggningar men icke i dess beslut den eller de avdelningschefer, på vilkas handläggning ärendet ankommer. Styrelsen utser ordförande och vice ordförande i rådet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

Rådet skall dels söka åstadkomma nödig enhetlighet rörande inköp, prissättning och saluförande av viktigare varuslag, dels ock avhandla frågor rörande tjänstemäns och arbetarepersonals avlöningar och arbetsvillkor samt i övrigt alla spörsmål av större betydelse för bolagets handhavande av dess verksamhet. Åtgärd i strid mot något av rådet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktören eller annan, med mindre styrelsen godkänner den ifrågasatta åtgärden.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställas samtliga styrelseledamöter ävensom revisionens ordförande och jourhavande revisorn.

§ 11.

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, *styrelsesuppleanterna och revisorerna samt till de av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.*

Utskottets förslag:

av minst en bland de av Kungl. Maj:t förordnade styrelseledamöterna. Därjämte deltagar i rådets överläggningar men icke i dess beslut den eller de avdelningschefer, på vilkas handläggning ärendet ankommer. Styrelsen utser ordförande och vice ordförande i rådet, vilket sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

I en av styrelsen utfärdad instruktion bestämmes närmare området för rådets verksamhet. Åtgärd i strid mot något av rådet gjort uttalande må icke vidtagas av verkställande direktören eller annan, med mindre styrelsen godkänner den ifrågasatta åtgärden.

Vid rådets sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställas samtliga styrelseledamöter och revisorer.

§ 11.

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och *styrelsesuppleanterna, till jourhavande revisorn samt till de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna.*

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

2. Bolaget må ej för å bolagsstämma utsedd styrelseledamot och suppleant bestämma högre ersättning än av Kungl. Maj:t fastställt för av Kungl. Maj:t utsedd styrelseledamot och suppleant.

§ 12.

Bolaget skall till revisorernas disposition ställa erforderliga penningmedel att av dem användas för anordnande av sifferrevision och övrig kontroll, som de pröva nödig.

§ 13.

Bolaget må ej efter denna dag utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärva aktie eller andel i annat företag.

§ 14.

Bolaget må ej efter denna dag sluta avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken monopolrättigheten upplåtits åt bolaget, utan så är, att minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i bolagets styrelse biträda beslut därom; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

§ 15.

1. Bolaget må årligen avskriva å byggnaders anskaffningsvärde högst två procent och å inventariers anskaffningsvärde högst femton *procent, med iakttagande av att, sedan anskaffningsvärdet till fullo avskrivits, vidare avskrivning ej må äga rum.* För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till sex procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av sex procent må kunna ske.

§ 15.

1. Bolaget må årligen avskriva å byggnaders anskaffningsvärde högst två procent och å inventariers anskaffningsvärde högst femton *procent.* För ytterligare avskrivningar, som ej enligt lag skola ske, fordras Kungl. Maj:ts medgivande.

2. Skulle den till utdelning tillgängliga årsvinsten ej förslå till fem procent utdelning å bolagets preferensaktiekapital, skall staten vara förpliktad att av de enligt § 5 influtna skattemedel tillgodoföra bolaget så stort belopp, som erfordras för att utdelning å preferensaktierna av fem procent må kunna ske.

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

§ 16.

Bolaget förbinder sig att, så snart ske kan, avveckla Aktiebolaget Havannamagasinet.

§ 17.

Därest annan än bolaget erhåller rättighet att utöva statens tobaksmonopol för tid efter den, under vilken detta avtal är gällande, skall den nye innehavaren berättigas och förpliktas att övertaga bolagets för rörelsens bedrivande erforderliga tillgångar, såsom varulager, fastigheter, inventarier, förbrukningsartiklar, recepter m. m., ävensom förpliktas att, i den mån sådant lämpligen kan ske, bibehålla hos bolaget anställd personal. Vid överlåtelse, som nu sagts, skall värdering av tillgångar, som ifrågakomma till övertagande, i den mån överenskommelse ej kan träffas, hänskjutas till avgörande enligt lagen om skiljemän.

§ 18.

De rättigheter, som på grund av detta avtal tillkomma bolaget, må icke utan statens samtycke å annan överlätas.

§ 19.

Skulle tvist uppstå mellan staten och bolaget rörande rätta tolkningen av detta avtal, skall dylik tvist avgöras enligt lagen om skiljemän.

§ 20.

Detta avtal skall, där ej annat i avtalet sägs, äga tillämpning från och med den 1 januari 1931.

§ 21.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade och mellan parterna utväxlade.

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

Bilaga.

Förslag

till

**ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget
Svenska Tobaksmonopolet.**

§ 6.

Aktiebrev — — — tillstånd.

Preferensaktiekapitalet skall utgöra högst 17,000,000 kronor.

Alla — — — staten.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst med sex procent å preferensaktiebeloppet. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra någon rätt till utdelning.

Upplöses bolaget, skola ägarna av preferensaktier hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av akties nominella värde jämte sex procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

Bolagets aktier skola medföra rätt till årlig vinstutdelning med högst fem procent å aktiebeloppet och skall företrädesrätt tillkomma preferensaktierna framför stamaktierna till vinstutdelning med ett belopp, motsvarande fem procent å preferensaktiebeloppet.

Upplöses bolaget, skola ägarna av preferensaktier hava företrädesrätt framför stamaktiernas ägare till erhållande ur bolagets tillgångar av akties nominella värde jämte fem procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

§ 7.

1. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter med fyra suppleanter för dem.

2. Kungl. Maj:t utser fyra ledamöter i styrelsen, därav en såsom ordförande och en såsom vice ordförande, samt två suppleanter. Övriga styrelseledamöter och suppleanter utses å ordinarie bolagsstämma.

Såväl ledamöter som suppleanter utses för två år i sänder, så att två ledamöter och en suppleant bland de av Kungl. Maj:t utsedda och likaledes två ledamöter och en suppleant bland de å bolagsstämma utsedda avgå varje år; och skola i följd härav, när styrelseledamöter och suppleanter utses år 1931, av Kungl. Maj:t två ledamöter och en suppleant samt å bolagsstämma likaledes två ledamöter och en suppleant utses för blott ett år. Därest styrelseledamot eller suppleant avgår före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall i hans ställe annan utses för den återstående tiden.

Styrelsen utser verkställande direktör för bolaget.

Kungl. Maj:ts förslag:

3. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden i regel minst en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall också utlysas, när minst två styrelseledamöter det påkalla. *Kallelse till sammanträde jämte föredragningslista skall i god tid tillställas samtliga ledamöter och suppleanter.*

4. Därest såväl ordföranden som vice ordföranden äro förhindrade att närvara vid styrelsesammanträde, skall ordet föras av annan bland de utav Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna.

Styrelsen är beslutför, när fyra av styrelsens ledamöter, däribland minst två av de utav Kungl. Maj:t utsedda, finnas tillstädes. Frågor av större betydelse skola, därest minst två ledamöter så påfordra, behandlas vid två styrelsesammanträden.

Vid lika röstetal äger ordföranden utslagsröst.

Beslut om avtal, som innefattar åtagande för längre tid än den, för vilken monopolrättigheten upplåtits åt bolaget, är ej giltigt, med mindre det biträdes av minst tre av de utav Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna; dock må utan hinder härav hyresavtal slutas till fardag, som infaller näst efter utgången av nämnda tid.

5. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs *revisionens ordförande och jourhavande revisorn.*

Utskottets förslag:

3. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden i regel minst en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall också utlysas, när minst två styrelseledamöter det påkalla.

5. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, varav avskrift omedelbart efter justeringen tillställs *samtliga revisorer.*

§ 9.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av fem revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen en revisor och en suppleant för tiden till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

Kungl. Maj:t äger utse *två revisorer* och *två suppleanter* för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. *Av dessa revisorer förordnar Kungl. Maj:t den ene att vara revisionens ordförande och den andre att vara jourhavande revisor; och må till jourhavande revisor endast förordnas av handelskammare eller i annan, av Kungl. Maj:t godkänd ordning auktoriserad revisor.*

Kungl. Maj:t äger utse *en revisor* och *en suppleant* för tiden från en ordinarie bolagsstämma till och med den ordinarie bolagsstämman två år därefter. *Av Kungl. Maj:t förordnad revisor skall vara jourhavande revisor; och må härtill endast förordnas av handelskammare auktoriserad revisor eller person, som äger med sådan revisor jämförliga kvalifikationer.*

Kungl. Maj:ts förslag:

Fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen var för sig utse en revisor och en suppleant för tiden från den ordinarie bolagsstämma under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma. Begagnas icke denna befogenhet, äger i stället Kungl. Maj:t meddela erforderliga förordnanden.

3. Revisionen sammanträder på kallelse av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

4. Vid revisionens sammanträden skall föras protokoll.

§ 10.

Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, styrelsesuppleanterna och revisorerna samt de av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

Utskottets förslag:

Av riksdagen utsedda valmän för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret äga årligen välja tre revisorer och tre suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämma under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

3. Revisionen utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Revisionen sammanträder på kallelse första gången av chefen för finansdepartementet och därefter av ordföranden minst en gång varje kalenderkvartal och eljest, då ordföranden eller minst två revisorer anse det erforderligt.

§ 10.

Ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna och styrelsesuppleanterna, jourhavande revisorn samt de av valmännen för val av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

§ 12.

Ordinarie — — — utgång.

Å denna — — — lyftas,

4:o val av styrelseledamöter och suppleanter,

5:o val av en revisor och en suppleant,

6:o bestämmande av ersättningar åt de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter samt den revisor, som utses å bolagsstämma.

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med blivande preferensaktieägare i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet träffa avtal angående preferensaktiekapitalet i bolaget i huvudsaklig överensstämmelse med nedan införda, såsom *utskottets förslag* betecknade

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

Förslag

till

avtal angående preferensaktiekapitalet i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

Sedan staten i avtal med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet för en tid av sex år från och med den 1 januari 1931 till och med den 31 december 1936 åt bolaget upplåtit rätt att utöva statens tobaksmonopol, i vilket avtal bolaget utfäst sig att inlösa nuvarande preferensaktier ävensom att inbjuda de intressenter, som av Kungl. Maj:t anvisas, till teckning av nya preferensaktier i bolaget till ett antal av 10,000 stycken, vardera lydande å 100 kronor, eller tillhopa 1,000,000 kronor,

har mellan staten, å ena, samt undertecknade, å andra sidan, beträffande ifrågavarande aktier träffats följande avtal:

§ 1.

I fråga om den rätt, som, utöver vad bolagsordningen innehåller, tillkommer preferensaktierna, gäller vad i avtalet den mellan staten och bolaget stadgas.

§ 2.

Preferensaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga preferensaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av *sex* procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

§ 2.

Preferensaktieägarna tillförsäkra staten rätt att, när helst Kungl. Maj:t så påfordrar, till parikurs inlösa samtliga preferensaktier eller det antal därav, Kungl. Maj:t bestämmer, jämte kuponger, som ej förfallit till betalning, med tillägg av *fem* procent ränta, i den mån sådan ej genom utdelning guldits.

§ 3.

Preferensaktieägarna förbinda sig att icke överlåta aktierna till annan än staten eller den Kungl. Maj:t godkänner såsom innehavare av aktierna.

Vid överlåtelse av aktie till annan än staten skall preferensaktieägare tillförbinda ny innehavare att underkasta sig de förpliktelser, detta avtal innehåller.

§ 4.

Till säkerhet för statens rättigheter enligt detta avtal pantsätta preferensaktieägarna ifrågavarande aktier, vilka för detta ändamål, in blanco transporterade, överlämnas till Sveriges riksbank under förbud

*Kungl. Maj:ts förslag:**Utskottets förslag:*

för banken att annat än med Kungl. Maj:ts medgivande och på villkor, som Kungl. Maj:t må bestämma, utlämna aktierna. Och tillförsäkra preferensaktieägarna staten rätt att, om preferensaktieägarna brista i fullgörandet av åtagna förpliktelser enligt detta avtal, utan iakttagande av i lag stadgade föreskrifter, på sätt staten finner lämpligt realisera panten samt därur göra sig betald för sina ersättningsanspråk.

Utan hinder av vad nu sagts må preferensaktieägare i riksbanken eller — utan att aktierna uttagas från riksbanken — i annan bank, vars reglemente blivit av Kungl. Maj:t fastställt, ställa aktierna såsom pant med förmånsrätt framför statens ersättningsanspråk för ett fordringsbelopp av högst aktiernas parivärde jämte ränta, motsvarande den å aktierna belöpande utdelningen. Sådan pantsättning må dock ske allenast på villkor, att panten ej må realiseras utan att Kungl. Maj:t på förhand underrättats och erhållit tillfälle att bevaka statens rätt.

§ 5.

Om preferensaktieägarnas förpliktelser enligt detta avtal skall anteckning göras å aktiebrev.

§ 6.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, av vilka staten tagit ett och N. N. för preferensaktieägarnas räkning ett.

3) medgiva, att Kungl. Maj:t må för staten utfästa garanti för ett lån ur pensionsförsäkringsfonden åt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet å högst sexton miljoner kronor till kapital och ränta, beräknad efter fem procent;

4) besluta, att fullmäktige i riksgäldskontoret skola i fall av behov tillhandahålla medel för såväl infriande av nämnda garantiförbindelse som ock inlösen helt eller delvis av preferensaktiekapitalet i bolaget;

B) att de i anledning av förevarande proposition nr 195 väckta motionerna I: 312 samt II: 486, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 505 och 507, i den mån de ej kunna anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt samt ovan anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 april 1930.

På bevillningsutskottets vägnar:

JOH. NILSSON.

Närvarande: herrar Johan Nilsson i Kristianstad, Bärq, Bergman, Boman, K. Oscar Ericson i Obergå, Johansson i Arkösund, Bengtsson i Kullen, Lövgren i Nyborg, Björklund, Wahlmark, Johansson i Östersund, Åström, Forssberg, Östergren, Olsson i Gävle, Lithander, Johansson i Krogstorp, Ljunggren, Heiding och Svedberg.

Reservationer:

av herr *Bärq*;

beträffande oktrojtiden:

av herr *Lithander*, som anförde:

»I motiveringen till den av mig väckta motionen II: 498 har jag anförde:

’I Kungl. Maj:ts proposition nr 195 § 3 hemställes, att för en tid av 6 år från och med den 1 januari 1931 rättigheten att i riket tillverka tobaksvaror uteslutande skall tillkomma Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om icke den svenska allmänheten skulle ha gagn utav att en viss tävlan finge göra sig gällande beträffande tillverkning av tobaksvaror. Detta bör kunna ske under fullt tillgodoseende av kontroll från statens sida, även om tillverkning icke ensamt förbehålles nuvarande monopol. Den skatt, som riksdagen bestämmer skall träffa tobakstillverkning, kan fullt betryggande uttagas med användandet av s. k. ’banderol’. Detta tillvägagångssätt var starkt ifrågasatt vid tobaksmonopolets tillkomst, är praktiskt genomförbart och har många fördelar. Den inkomst, som riksdagen överhuvudtaget önskar att staten skall erhålla av tobaksnäringen, kan utgå även om flera få tävla om att kvalitativt åstadkomma bästa möjliga och att allmänheten därvidlag får fälla utslag. Tävlan på alla områden har alltid visat sig vara till allmänhetens nytta, men vid frånvaron därav och när rörelse drives under monopolform blir det alltid förr eller senare allmänheten, som blir den lidande parten.’

I anslutning härtill hemställer jag,

att riksdagen ville, med bifall till motionen II: 498, besluta att allenast i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 195, att ovanberörda rättighet skall tillkomma Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet under *ett* år, och att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till 1931 års riksdag, åsyftande sådan ändring i nu gällande ordning, som framgår av ovanstående motivering.»

beträffande styrelsen:

av herr *Lithander*, som med instämmande av herrar *Bergman*, *Johansson* i Östersund och *Ljunggren* anført:

»I motionen II: 499 hemställes om bifall till nedanstående yrkande, enär det ur principiella synpunkter torde vara önskvärt, att andra avlönade uppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet icke må tilldelas riksdagens ledamöter än revisorsuppdrag.

Det torde i varje fall utanför riksdagen vara en ganska allmän mening, att dylika avlönade uppdrag icke böra tilldelas riksdagens ledamöter, vilka hava att i utskott och riksdag opartiskt taga ställning till frågor, som beröra statens monopol.

I överensstämmelse med yrkande i motionen II: 499 hemställes,

att riksdagen ville besluta,

1) att i förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol i § 11 ett nytt mom. 3 tillkommer så lydande:

Bolaget förbinder sig tillse, att avlönade uppdrag med undantag av revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet icke tilldelas riksdagens ledamöter;

2) att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t icke må tilldela ledamot av riksdagen annat avlönat uppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet än revisorsuppdrag.»

beträffande direktörsrådet:

av herrar *Bergman*, *Johansson* i Östersund och *Ljunggren*, vilka *dels* ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava följande avfattning:

»Vad det föreslagna — — — (= utskottet, sid. 23) — — — handläggas av direktörsrådet. Utskottet, som anser, att till ordförande i styrelsen bör utses person, som kan antagas med sakkunnigt intresse komma att aktivt deltaga i ärendenas handläggning, har med hänsyn därtill i likhet med utredningsmännen ansett det vara i sin ordning, att styrelsens ordförande tillika är ordförande i nämnda råd, och har förty funnit sig böra tillstyrka bifall till det i detta avseende av herr *Ljunggren* i motionen II: 507 framställa yrkandet»;

dels ock hemställt, att § 10 första stycket i utskottets förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol måtte erhålla följande lydelse:

§ 10.

För beredande av frågor — — — ett direktörsråd. Rådet består av styrelsens ordförande, tillika ordförande i rådet, en av styrelsen inom sig utsedd ledamot, tillika vice ordförande i rådet, samt verkställande direktören. Därjämte deltagar — — — ärendet ankommer. Rådet sammanträder på kallelse av ordföranden eller verkställande direktören.

beträffande revisionen:

av herrar *Bergman, K. Oscar Ericson* i Obergå, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander, Ljunggren, Heidning* och *Svedberg*, vilka *dels* ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava följande avfattning:

»I likhet med såväl utredningsmännen som föredragande departementschefen har utskottet ansett riksdagen böra tillerkännas medinflytande i fråga om granskningen av monopolföretaget. Säkerligen skulle detta syftemål till stor del förfelas, därest icke riksdagen tillerkändes en mera direkt medverkan i fråga om revisorernas utseende. Bland annat på grund av det ansvar riksdagen måste anses ha iklätt sig i och med monopolföretagens bildande har det syntts utskottet lämpligast, att kamrarna själva i enlighet med i motionerna I: 312, II: 500, II: 503 och II: 507 framställda förslag utse revisorer, varvid antalet riksdagsvalda revisorer torde böra bestämmas till fyra, två från vardera kammaren. Då det får anses utslutet, att, därest riksdagen bifaller utskottets förslag, riksdagens kamrar skola underlåta att utse revisorer, har den enligt § 9 bolagsordningen (Kungl. Maj:ts förslag) Kungl. Maj:t medgivna rätten att i visst fall meddela erforderliga förordnanden rörande revisorer ansetts obehöflig.

För utövande av — — — (= utskottet, sid. 24) — — — för revisionen.

En ändring — — — (= utskottet, sid. 24) — — — finansdepartementet.

Då utskottet — — — (= utskottet, sid. 24 och 25) — — — förda protokoll.»

dels ock hemställt,

a) att § 11 i utskottets förslag till avtal angående utövandet av statens tobaksmonopol måtte erhålla följande lydelse:

§ 11.

1. Bolaget åtager sig att med belopp, som fastställas av Kungl. Maj:t, gälda ersättningar till de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna, styrelsesuppleanterna och jourhavande revisorn samt till de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna.

2. Bolaget må — — — (= utskottets förslag) — — — och suppleant;

b) att §§ 9 och 10 i utskottets förslag till ändringar i bolagsordningen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet måtte erhålla följande lydelse:

§ 9.

1. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall finnas en revision, bestående av sex revisorer jämte lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma — — — (= utskottets förslag) — — — kvalifikationer.

Riksdagens kamrar äga årligen var för sig utse två revisorer och två suppleanter för tiden från den ordinarie bolagsstämman under löpande kalenderår till och med nästa ordinarie bolagsstämma.

3. Revisionen utser — — — (= utskottets förslag) — — — erforderligt.

4. Vid — — — (= utskottets förslag) — — — protokoll.

§ 10.

Ersättningar — — — (= utskottets förslag) — — — jourhavande revisorn samt de av riksdagens kamrar utsedda revisorerna bestämmas av Kungl. Maj:t.

beträffande riktlinjer för förvaltningen:

av herrar *Bergman*, *K. Oscar Ericson* i Oberga, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Lithander* och *Ljunggren*, vilka

dels ansett, att det i utskottets yttrande å sid. 29 intagna stycke, som börjar med orden »Inom utskottet har» och slutar med orden »tillgodoseende av sagda önskemål», bort hava följande ändrade lydelse:

»Inom utskottet har — — — (= utskottet, sid. 29) — — — skada åstadkommes. Särskilt torde i detta avseende böra beaktas att även nikotinsvaga varor tillhandahållas samt att den uppväxande ungdomen icke genom åtgärder, som bero på monolet, uppmuntras till tobaksbruk. Det torde kunna förväntas, att bolaget, förutom vad i avtalet här om stadgas, även i övrigt kommer att ägna detta viktiga spörsmål uppmärksamhet samt i möjligaste mån vidtaga lämpliga åtgärder för tillgodoseende av sagda önskemål.»

dels ock hemställt,

att § 4 i förslaget till avtal med Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet angående utövandet av statens tobaksmonopol måtte erhålla följande lydelse:

§ 4.

Det åligger bolaget:

att under den — — — (= utskottets förslag) — — — utövare,

att vid inköp, tillverkning och försäljning av tobaksvaror bedriva verksamheten på sådant sätt, att garanti vinnes för varor av god och jämn beskaffenhet och att därvid behörig hänsyn tages jämväl till folkhälsans krav,

att vid försäljning — — — (= utskottets förslag) — — — av varorna,

samt att, för — — — (= utskottets förslag) — — — effektiva sätt.

beträffande motiveringen:

av herrar *Bergman, Boman, Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Östersund, *Åström, Lithander, Johansson* i Krogstorp och *Ljunggren*, vilka ansett, att den del av utskottets yttrande rörande »Riktlinjer för förvaltningen, fondbildning m. m.», som börjar med orden »Av vad fullmäktige» och slutar med orden »böra undersökas» (sid. 28 och 29), bort hava följande lydelse:

»Vad fullmäktige i nämnda yttrande anfört synes giva vid handen, att övervägande fördelar skulle stå att ernå för det allmänna genom att monopolbolaget använder riksbanken såsom huvudbankförbindelse. Utskottet förutsätter därför, att i den mån icke lokala eller därmed jämförliga skäl betinga ett bibehållande av bolagets räkningar hos affärsbanker monopolbolaget skall komma att hålla tillgängliga medel å räkning i riksbanken samt verkställa inköp av utländska valutor genom riksbanken.»; samt

av herr *Lithander* mot vissa delar av motiveringen.

Bilaga.

Sveriges Riksbank.

Till riksdagens bevillningsutskott.

I skrivelse den 1 innevarande april har bevillningsutskottet hemställt, att fullmäktige i riksbanken ville avgiva yttrande beträffande följande spörsmål, nämligen

dels huruvida icke det skulle för det allmänna innebära ekonomisk fördel, att de medel, som Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen finna sig böra för rörelsen hålla tillgängliga å bankräkning, i största möjliga utsträckning placerades å giroräkning i riksbanken utan räntegottgörelse,

dels ock huruvida det skulle för statsverket medföra fördelar, därest bankens inköp av utländska valutor förmedlades genom riksbanken.

Med anledning härav få fullmäktige anföra följande.

Enligt vad fullmäktige inhämtat, innestå ovannämnda monopolbolags inhemska banktillgodohavanden, vilka i regel uppgå till betydande belopp, hos affärsbanker, som ständigt eller mycket ofta äro engagerade i riksbanken för rediskonterade växlar eller upptagna lån. Om ifrågakvande banktillgodohavanden skulle överflyttas till riksbanken, torde följden därav sannolikt bliva, att de av överflyttningen berörda affärsbankerna antingen inskränkte sin kreditgivning till allmänheten eller begagnade sig av ökad kredit i riksbanken eller ock genom anlitande av båda dessa utvägar åstadkomme den utjämning, som föranleddes av minskningen i rörelsemedel.

Enär den av riksbanken vid affärsbankernas rediskontering och upplåning tillämpade räntesatsen i allmänhet torde vara något högre än den genomsnittliga räntesatsen för monopolbolagens banktillgodohavanden i svenska kronor, skulle i regel vinst uppstå för det allmänna, för den händelse en överflyttning av banktillgodohavandena till riksbanken föranledde ifrågakvande affärsbanker att taga kredit i riksbanken i anspråk med motsvarande belopp. Därest affärsbankerna i stället skulle finna lämpligt att minska sin kreditgivning till allmänheten och öka sin kredit i riksbanken med ett belopp, som endast motsvarade en del av de överflyttade medlen, skulle naturligtvis den situation kunna inträda, att riksbankens ökade ränteinkomst på grund av överflyttningen icke uppginge till det räntebelopp, som monopolbolagen skulle gå förlustiga.

Överhuvud förefaller det dock fullmäktige sannolikt, att en överflyttning i största möjliga utsträckning av monopolbolagens banktillgodohavanden till riksbanken skulle komma att tillföra det allmänna något ökad inkomst.

Monopolbolagen underhålla för närvarande räkning med svenska banker å följande orter, där riksbanken icke har kontor:

Arvika,
Charlottenberg,
Eslöv,
Hudiksvall,

Karlshamn,
Landskrona,
Södertälje,
Åhus och
Ödåkra.

Även om det i princip anses, att bolagen böra hava sina bankmedel placerade i riksbanken, synes enligt fullmäktiges mening hinder icke böra möta mot ett bibehållande av räkningar hos affärsbanker å platser, där det på grund av lokala skäl kan vara lämpligt att hava dylik bankförbindelse.

Båda monopolbolagen inköpa utländska valutor i stor omfattning från vissa affärsbanker, vilka således erhålla vinsten å denna rörelse. Om inköpen i stället verkställdes hos riksbanken, som utan svårighet torde kunna tillhandahålla bolagen dylika valutor, skulle vinsten gå till det allmänna.

Vid större köp lära monopolbolagen i regel hava lyckats förvärva utländsk valuta till något lägre kurs än den av riksbanken noterade. Då riksbankens försäljning av utländska valutor till monopolbolagen liksom till andra kunder enligt fullmäktiges mening bör ske till den officiella kursen, är det således möjligt, att ifrågavarande bolag genom att hänvisas till riksbanken för täckande av sitt valutabehov komme att få vidkännas något större kostnader än eljest skulle bliva fallet. Bolagens merkostnad torde uppvägas av ökad inkomst för riksbanken.

De framställda frågorna hava icke givit fullmäktige anledning ingå på ett bedömande av den ifrågasatta överflyttningen ur mera allmänna och principiella synpunkter. Fullmäktige vilja dock icke underlåta att framhålla, att överflyttningen icke får anses medföra en minskning av bolagsledningarnas ansvar för och bestämmanderätt i övrigt beträffande bolagets penning- och kreditdispositioner. Det förhållandet, att bolagen icke längre skulle åtnjuta ränta å banktillgodohavanden, bör exempelvis icke föranleda en mera vidsträckt kreditgivning från bolagens sida än som betingas av affärsmässiga hänsyn.

Stockholm den 10 april 1930.

Å fullmäktiges vägnar:

IVAR ROOTH.

Carl Törneblad.